

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

ARBETSTIDSFÖRKORTNINGENS IDEOLOGISKA RATIONALITET

En kritisk diskursanalys av sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete,
15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher
education credits

Kandidatnivå

Höstterminen 2016

Författare: Jakob Asph Dahlin och Jonas Fäldt

Handledare: Linda Lane

”Där det finns makt finns det motstånd.”

-Michel Foucault

Abstract

Titel: Arbetstidsförkortningens ideologiska rationalitet

Författare: Jakob Asph Dahlin och Jonas Fäldt

Syftet med vår studie var att undersöka hur införandet av sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten diskuterats bland politiker och tjänstepersoner. Dessutom har vi analyserat vad som ligger till grund för den undersökta diskussionen och vad för roll den kan komma att spela i en bredare social kontext. Metoden som vi använde oss av för att besvara vår frågeställning var kritisk diskursanalys och mer specifikt Faircloughs tredimensionella modell. Studien baseras på semistrukturerade intervjuer med individer som varit med och fattat beslut om att införa sex timmars arbetsdag, på två olika socialkontor, och ligger till grund för de resultat som presenteras. Dessutom har vi använt oss av de två senaste SOU-rapporterna som behandlar arbetstidsförkortning. Vi har tematiserat frågan om sex timmars arbetsdag utifrån de tre konstruktionerna; motstånd, arbetsmiljö och ekonomins betydelse. Begrepp som låg till grund för analysen var makt, nyliberal ekonomisk teori och new public management. Vi fann att diskursen i överlag reproducerar en nyliberal politisk diskurs förutom på punkten gällande hur en eftersträvd effektivitetsökning kan tillkomma genom sex timmars arbetsdag, där intervjupersonerna fäste större vikt vid effektivisering än tidigare undersökt material. Vi har gjort analysen att det förhållningssätt som tillåter den långt gångna jakten på effektivisering kommer från att personer med ledande roller inom socialtjänsten i sitt beslutsfattande är för långt från verksamhetens vardag samt att effektiviseringsjakten riskerar att alienera socialsekreterare från sitt utförda arbete då det inte är förenligt med det människovårdande arbete de utför. Vidare belyser vi hur de vi intervjuat spelar en viktig roll gällande vilken diskurs som ska definiera den offentliga debatten, vilket i detta fall talar för att sex timmars arbetsdag bedöms av till vilken grad den överträffar rådande arbetstidsnorm gällande produktivitet, kvalitet och resursanvändning.

Nyckelord: sex timmars arbetsdag, arbetstidsförkortning, diskurs, socialtjänsten.

Innehållsförteckning

1	Introduktion	7
1.1	Inledning	7
1.2	Syfte	9
1.3	Frågeställning	9
1.4	Avgränsningar	9
1.5	Studiens relevans för socialt arbete.....	9
2	Bakgrund och tidigare forskning	11
2.1	Socialtjänsten	11
2.2	Arbetstidsförkortningens historiska vingslag	13
2.3	Arbetstidsförkortningen i nutid och försök med sex timmars arbetsdag	15
2.4	Sammanfattning av bakgrund och tidigare forskning	18
3	Metodologi och teoretiska utgångspunkter	19
3.1	Nyliberal ekonomisk teori.....	19
3.2	Makt	21
3.3	Statens roll.....	23
3.4	Diskursanalys	26
3.5	Faircloughs kritiska diskursanalys	28
4	Empiri och metod	31
4.1	Kommunernas införande.....	31
4.2	Primär empiri	33
4.3	Sekundär empiri	33
4.4	Val av metod	34
4.5	Materialinsamling	35
4.6	Etiska överväganden	38
4.7	Förförståelse.....	41
4.8	Tillvägagångssätt och arbetsfördelning	41
4.9	Metoddiskussion	44

5. RESULTAT OCH ANALYS	46
5.1 Textdimensionen	46
5.2 Den Diskursiva Dimensionen	55
5.3 Den Sociala Dimensionen	60
5.4 Sammanfattning av analys	63
6 Diskussion	65
7 Litteraturlista	69
8 Bilagor	74
8.1 Informationsblankett	74
8.2 Intervjuguide	75

Förord

Vi vill här passa på att tacka våra nära och kära för stöd och kärlek under uppsatsens gång. Ni har alltid ställt upp när vi överöst er med klagomål och problem som uppkommit under uppsatsens gång. Ett stort tack går också till vår handledare Linda Lane. Som genom att bland annat mitt i handledningen rusat och hämtat spännande litteratur och vilt gestikulerat framme vid tavlan från dag ett visat ett stort intresse och engagemang för vårt ämnesområde. Vi vill även tacka Humanisten där vi spenderat många långa timmar. Utan dess exceptionella lunchrestaurang och härliga och lugna atmosfär som omgärdar området hade uppsatsarbetet blivit mycket mer obekvämt. Till sist vill vi även tacka varandra, tack.

Jonas och Jakob

Göteborg 2016

1 Introduktion

Vi kommer här introducera vår uppsats genom att först presentera ett inledande stycke om vad som fick oss intresserade för ämnet sex timmars arbetsdag, sedan följer problemformulering där vi presenterar hur och i vilken kontext frågan framställs idag. Därefter följer våra ledstjärnor genom arbetet; syfte och frågeställning. Till sist avslutas kapitlet med en redogörelse för studiens relevans för socialt arbete.

1.1 Inledning

När vi första gången hörde talas om försök med sex timmars arbetsdag i socialtjänsten så upplevde vi ett sug i magen och vi undrade hur något kunde kännas så förbjudet och spännande på en och samma gång. Sex timmars arbetsdag upplever vi, likt Snusmumriken från berättelsen om Muminrollet, sedan 1970-talet dykt upp med jämna mellanrum i den politiska debatten. Frågan har således diskuterats relativt länge utan att nå någon permanent form och aktualiseras idag på grund av de problem med hög arbetsbelastning och höga sjukskrivningstal som finns inom socialtjänsten. Vid närmare granskning av forskning på ämnet så ser vi att ordentliga försök med sex timmars arbetsdag ger positiva effekter men stöter också på stort motstånd. Det ter sig nästan som om ju bättre testresultaten är, desto mer effektivt organiserar sig motståndet och därmed sker också en nedmontering av försöken. Det är med detta som utgångspunkt som vi ämnar närma oss en granskning och en utmaning av vår rådande arbetstidsnorm i allmänhet och inom socialtjänsten i synnerhet.

En diskussion gällande en kortare arbetstid har i princip förts sedan den senaste arbetstidsförkortningen i den politiska debatten i Sverige sedan 40-timmarsveckan reglerades i lag år 1974 (Arbetslivsinstitutet 2005:3). Att arbetstidsfrågan har ett stort utrymme i den samhälleliga debatten är i sig inte konstigt. Det finns ett fåtal frågor som har så stor betydelse för vår dagliga tillvaro som arbetstiden. Diskussionen om arbetstid handlar om så mycket mer än bara den tid vi är på arbetet. Arbetstidens längd och hur den organiseras har också stor betydelse för den tid vi inte arbetar, hur mycket tid vi kan ägna åt familj och vänner och i vilken utsträckning vi kan ägna oss åt fritidsaktiviteter. Samtidigt har arbetstiden en central betydelse för vår egen försörjning, för samhällsekonomin och vår gemensamma välfärd. Arbetstidsfrågan omfattar stora och små frågor och påverkar oss både som individer och som samhällsmedborgare (SOU 2002:49:1).

Politiska partier har länge diskuterat arbetstidsfrågan och i dagsläget är det framförallt Vänsterpartiet och Feministiskt Initiativ som förespråkar sex timmars arbetsdag. Trots detta är det en fråga som inte fått stort politiskt genomslag på nationell nivå. Frågan har snarare drivits fram av privata företag, som ser en ekonomisk vinst i att förkorta arbetsdagen. Ett sådant företag är reklambyrån Oss på Gotland som ser sex timmars arbetsdag som positivt och som de menar fungerar att integrera med ett litet företag och som också stärker sina medarbetares deltagande i samhället (Lundin 2016, 15 mars). När frågan om sex timmars arbetsdag lyfts fram av privata företag och beskrivs resultera i både ekonomiska vinningar (för företaget) och en personal som upplever sig må bättre frågar vi oss hur ett införande skulle bli inom en av de sektorer som gång på gång beskrivs vara i kris.

Frågan gällande socialsekreterares arbetssituation har under de senaste åren uppmärksammats allt mer och debatten har till stor del handlat om den höga arbetsbelastningen inom yrket. I nyhetsrapporteringen duggar det tätt med rubriker såsom “socialsekreterare mår allt sämre” (TT 2016, 18 februari) och “tidsnöd sliter på socialsekreterare” (TT 2016, 30 augusti). Konsekvensen på många håll i landet blir underbemannade socialkontor där man försöker lösa personalbristen med inhyrda konsulter. Kommuner vittnar om att inhyrda konsulter kan kosta mer än dubbelt så mycket än en vanlig anställd samtidigt som de inhyrda tilldelas enklare arbetsuppgifter (Sundström 2015, 3 juni). Man har även sett hur användningen av konsulter varit direkt förödande. I SVTs Gomorron Sverige, av Gratte och Skogslösa (2016, 26 oktober), diskuterades användningen av socionomkonsulter i Sverige. Bland annat ansåg man att misstag hos konsulter legat till grund för bland annat fallet Yara, där en åtta år gammal flicka dog på grund av missade orosanmälningar.

Med detta i åtanke är det föga förvånande att flera kommuner och stadsdelar i Sverige just nu prövar olika metoder för att förbättra socialsekreterarnas arbetsvillkor. En organisationsform för arbete som vi är särskilt intresserade av är frågan om sex timmars arbetsdag, då flera studier kommit fram till att det är just arbetstiden som är den viktigaste faktorn för arbetsmiljön (Olsson 1999:26). I vår studie har vi för avsikt att undersöka hur frågan om sex timmars arbetsdag har framställts i den politiska sfären och hur införandet av en arbetstidsförkortning diskuteras idag. Spross (2016) granskar i sin avhandling hur

arbetstidsfrågan behandlats i Statens offentliga utredningar (SOU) och behandlar dem som en ledstjärna i hur vi i efterhand kan förstå dåtidens syn på arbetstiden. Vi hämtar här inspiration till att försöka tolka nutida politikernas syn genom att jämföra dem med de två senaste SOU-rapporter som behandlat frågan om sex timmars arbetsdag (Arbetslivsinstitutet 2007).

1.2 Syfte

Vårt syfte är att genom en kritisk diskursanalys undersöka hur införandet av sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten diskuteras bland politiker och tjänstepersoner i två kommuner. Vi vill även analysera vad som ligger till grund för den undersökta diskussionen och vad för roll den kan komma att spela i en bredare social kontext.

1.3 Frågeställning

1. Vad präglar diskursen inom de undersökta kommuner som infört sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten?
2. Vad för likheter och skillnader finns mellan de två senaste SOU-rapporterna som behandlat arbetstidsfrågan och den diskurs vi fått ta del av?
3. Vad för konsekvenser kan den undersökta diskursen komma att få?

1.4 Avgränsningar

Enligt Börjesson (2003:37) kännetecknas diskurser som domineras under en viss period av att de återfinns på flera olika områden. Vi delar Börjessons tankar om att diskurserna finns på olika platser i samhället och vi har därför valt att i uppsatsen utgå från två områden som vi anser ha störst relevans för frågan om sex timmars arbetsdag. De områden vi har undersökt är den politiska och den tjänstemannamässiga. Vi har av tidsmässiga skäl behövt göra begränsningar vilket inneburit att vi uteslutit områden som skulle kunna ha relevans för frågan, som till exempel det fackliga området.

1.5 Studiens relevans för socialt arbete

Den svenska socialtjänsten har under lång tid varit utsatt för hög arbetsbelastning och höga sjukskrivningssiffror. Vi skulle hävda att socialtjänsten i många delar av landet är så utsatt att de har svårt att rekrytera behörig personal och få till stånd ett hållbart arbete.

I akademikerförbundet SSRs undersökning från 2015 är det tydligt att arbetsmiljöfrågan allt för länge inte givits tillräckligt hög prioritet. Idag har socialtjänsten i regel en alldeles för hög klientbörda och en i övrigt stressig arbetsmiljö (Akademikerförbundet SSR 2015). I en sammanställning som Professioner i Fokus, en webbplats där flera forskningsprojekt om professioners arbetsvillkor samlas, har gjort så framkommer det att 65 procent av socialsekreterare inom socialtjänsten upplever att de inte hinner med det jobb de anser de skulle vilja utföra på grund av arbetsbelastningen (Professioner i Fokus u.å.a). I och med att socialtjänsten är det yttersta skydds nätet för medborgare i behov av stöd och hjälp så anser vi att när vi nekar socialtjänsten rimliga arbetsvillkor så nekar vi också de socialt utsatta. Som vi tidigare lyft så säger Olsson (1999:26) att flertalet studier av olika arbetstidsmodeller kommit fram till att arbetstid är den viktigaste faktorn gällande arbetsmiljö. Vi hävdar att en hållbar arbetssituation för socialsekreterare är nödvändig för socionomens yrkesutövande och kommer innebära en förbättring inte bara för professionen utan även för samhällets medborgare. Vi upplever att socialtjänsten, i och med den ansträngda situationen den befinner sig i, inte kan utföra det uppdrag de är satta att göra. Det är problematiskt om det kvalitativa sociala arbetet aldrig kommer igång på grund av en ohållbar arbetssituation. Därmed är det även en fråga för utbildningsväsendet. Ges de teorier och metoder som lärs ut ingen ärlig chans inom det professionella arbetet är det svårt att veta om de metoder som arbetas fram inom socialtjänsten eller undervisas på högskolor och universitet fungerar i praktiken.

2 Bakgrund och tidigare forskning

Vi har i våra efterforskningar erfarit att bakgrunden till vårt val av ämne och tidigare forskning är tätt sammanknutna. För att underlätta för läsaren väljer vi därför att presentera bakgrund till specifika områden för att sedan direkt följa upp med forskning på området. Därför följer först bakgrund och forskning kring socialtjänsten och problem med arbetsmiljön. Sedan presenterar vi arbetstidsförkortningens historia och forskning som granskat dess utformning och påverkan på hur vi ser på frågan idag. Vi kommer sedan specificera oss genom att beskriva nutida arbetstidsförkortning och de försök som gjorts med sex timmars arbetsdag. Slutligen kommer en sammanfattning på de presenterade områdena.

2.1 Socialtjänsten

Nedan följer en beskrivning av vad socialtjänsten är idag, de arbetsmiljöproblem som finns gällande arbetsbelastning samt forskning på arbetsmiljön inom socialtjänsten.

Bakgrund och svårigheter idag

När svenska medborgare är i behov av stöd och hjälp är det kommunerna som har det yttersta ansvaret. I varje kommun finns en nämnd, ofta kallad socialnämnden, som lyder under socialtjänstlagen (Socialstyrelsen 2009:11). I nämnden är politiker för varje kommuns invalda partier representerade. Under nämnden lyder socialtjänsten, som är den institution som utför det som politikerna i nämnden har beslutat om (Statens Kommuner och Landsting 2015). Socialtjänstens uppdrag sammanfattas genom målsättningsbestämmelsen i 1 kap 1 § socialtjänstlagen. Där framgår det att socialtjänstens arbete bygger på demokratins och solidaritetens grund. Detta innebär att den ska främja medborgarnas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor samt aktivt deltagande i samhällslivet. De beslutande tjänstepersonerna inom socialtjänsten, socialsekreterare, har en rad lagar till sin hjälp för att fatta adekvata beslut gällande alltifrån ekonomiska frågor till stöd till barn och unga som på något sätt far illa (Socialstyrelsen 2009:11).

Socialtjänsten har under de senaste åren varit hårt ansatt. Arbetsbelastningen har ökat, sjukskrivningarna har närapå fördubblats och personalomsättningen är mycket stor. Akademikerförbundet SSR kunde 2015 presentera uppgifter att sju av tio socialsekreterare allvarligt funderar på att söka arbete utanför socialtjänsten. Centralt för undersökningen var den höga arbetsbelastningen. Över hälften av de som svarat på undersökningen uppger att

arbetsbelastningen har ökat. Den ökande arbetsbelastningen beror till stor del på ett ökat antal ärenden, samt att de administrativa kraven har ökat. Samtidigt är det tydligt att svarsdeltagarna (83 procent) uppger att stressen på arbetsplatsen har ökat, fler slutar och att det är svårt att rekrytera ny personal (Akademikerförbundet SSR 2015). Enligt Professioner i Fokus är socialsekreterare en av de professioner där flest uppger att de mycket sällan hinner göra ett så bra arbete som de skulle önska på grund av deras arbetsbelastning. De som svarar att de ofta eller mycket ofta inte hinner göra ett så bra arbete som de skulle vilja på grund av arbetsbelastningen uppgår till 65 procent (Professioner i Fokus u.å.a). Den höga arbetsbelastningen leder i sin tur till ökad stress och många socialsekreterare upplever att de har sömnsvårigheter (Akademikerförbundet SSR 2015).

Forskning på arbetsmiljön inom socialtjänsten

Allt eftersom vår examensdag nalkas så har mer och mer uppmärksamhet riktats mot socionomens arbetsmarknad. Vi har med fasa fått följa de skyhöga sjukskrivningstal som förföljt yrket under många år. En rad forskare har också undersökt arbetsmiljön inom socialtjänsten. Astvik och Melin (2013) lyfter hur socialsekreterare tvingas hitta strategier för att hantera den höga arbetsbelastning vilket resulterar i sämre kvalitet i det utförda arbetet, sämre professionsutveckling och ökad ohälsa bland de anställda. Tham och Meagher (2009) visar i sin artikel på hur socialsekreterare inom barn- och ungdomsområdet är särskilt utsatta gällande arbetsbelastning och svårighetsgraden på arbetsuppgifterna jämfört med andra människobehandlade yrken. Det visade sig även att socialsekreterare lämnade sitt yrke då de med bakgrund i ovan nämnda negativa aspekter inte heller kände sig tillräckligt uppskattade i form av lön och att ledning inte visade tillräcklig omtanke gällande deras arbetsmiljö (Tham & Meagher 2009:822).

Under det senaste året har vi uppmärksammat hur sex timmars arbetsdag spridit sig hos olika socialtjänster i landet. Vi finner detta intressant då vi bland annat har mycket erfarenhet av så kallat tomt arbete, det vill säga arbeten där man tvingas vistas åtta timmar om dagen men som inte kräver att ett arbete utförs under alla de timmarna (Paulsen 2010). I ljuset av detta har vi sett sex timmars arbetsdag som en win-win-situation för både arbetsgivare och arbetstagare då arbetstagare utför samma arbete på kortare tid och enligt oss blir gladare till ingen kostnad för arbetsgivaren. Forskning på sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten är idag näst intill obefintlig. Närmast kommer vi i Arbetslivsinstitutets rapport (2007). I den klumpades dock

socialsekreterares förändrade arbetstid ihop med andra professioner och parametrar som kvalitet uteblev. Vi anser således att det är en viktig fråga att lyfta. Utan att undersöka fenomenet ordentligt kan vi inte få fram adekvat underlag för att förbättra arbetsvillkoren för socialsekreterare runt om i landet. En ledstjärna för oss är insikten att utan en fungerande socialtjänst så får inte heller de som är i störst behov av samhällets hjälp något understöd.

2.2 Arbetstidsförkortningens historiska vingslag

Vi kommer nu redogöra för när processen med arbetstidsförkortning i Sverige började, vilka parter som funnits och vad de spelat för roll och hur den sett ut sedan dess. Sedan beskriver vi den forskning som gjorts på arbetstidsförkortningens historia, hur den har svängt och hur det ser ut idag.

Arbetstidsförkortning och synen på arbetstidsförkortning

Den arbetstidsförkortning som skett i Sverige det senaste seklet har sin start i 1920 års lagstiftning om åtta timmars arbetsdag. Det hade då sedan en tid tillbaka varit arbetarrörelsens paradfråga och hade tidigare varit avtalsreglerat mellan arbetsmarknadens parter utan statlig inverkan. Motståndaren i frågan om åtta timmars arbetsdag hette då SAF, Sveriges Arbetsgivarförening (idag Svenskt Näringsliv), som i debatten förde argument om att arbetarna inte uppnått intellektuell eller moralisk mognad för en sådan reform samt att en av samhällets grundpelare, gällande arbetets frihet, rubbades (Ottosson & Rosengren 2009a:50).

Arbetarrörelsen förde i sin tur exempelvis argument om att en reducering av arbetstiden var viktig därför att produktiviteten inte kunde bibehållas under de långa arbetspassen och kvinnor (som sågs som svagare arbetare) skulle kunna arbeta medan arbetsgivarna inte såg hur en fullt frisk man med förnuftigt arbetstempo och tillfredsställande arbetsmiljö inte skulle orka jobba arbetspass om 10 timmar (ibid.). Detta till trots lagstodgades man om 48 timmars arbetsvecka och införde även rätten till semester vilket innebar att ledigheten utvidgades från några enstaka dagar till tre veckor (Arbetsmarknadsdepartementet 2000:11).

De kommande decennierna fördes en debatt kring en fortsatt förkortad arbetstid. Resultatet blev 1974 ett riksdagsbeslut om en reducerad arbetsvecka till 40 timmar, vilket innebar lediga lördagar (Arbetslivsinstitutet 2007:13). Man lagstiftade då även om bättre villkor gällande

föräldraförsäkringen samt en utökad semester till fem veckor om året. Förändringen motiverades med att det goda ekonomiska klimat som Sverige befann sig i lämnade utrymme för både vinster åt arbetsgivarna och arbetstidsförkortning åt arbetarna. Dessutom fanns en arbetskraftsreserv i och med kvinnors intåg på arbetsmarknaden samt den arbetskraftsinvandring som skedde under tiden (Arbetsmarknadsdepartementet 2000:12) som kunde anställas då Sveriges arbetslöshet på 1970-talet var lägre än tre procent (Furåker 1986:349). I beredningsarbetet inför 1976 års införande av sänkt pensionsålder från 67 till 65 år hördes bland annat argument som erkände det dilemma som låg på de arbetare med tunga och lågavlönade jobb samt att en lag, likt den vi har idag, ger större frihet till individen att själv välja när den vill gå i pension (SfU 1971:4). Dåtidens feministiska rörelse såg lagstiftan om sex timmars arbetsdag som ett hjälpmedel för jämställdhet. En generell arbetstidsförkortning ansågs komma till bukt med de icke jämställda förhållanden som rådde inom hushållsarbetet och barnskötseln (Furåker 1986:351).

Forskning på debatten kring arbetstidsförkortning

Genom att sätta vårt arbete i relation till tidigare händelser under historien hoppas vi kunna belysa hur den arbetstidsnorm som vi idag uppfattar som oerhört självklar, även där det förekommer stora mängder tomt arbete (se ovan), tidigare haft ett starkt politiskt motstånd. Linn Spross har i sin avhandling undersökt hur den svenska välfärdsstaten mellan 1919 och 2002 behandlade frågan om kortare arbetstid. Detta har hon gjort genom att undersöka SOU-utredningar och analysera vad som däri formulerades som problem och lösningar samt vad för diskussioner och övertygelser de skapat för att vidare kunna se hur det legat bakom och rättfärdigat frågan om kortare arbetstid. Spross menar att diskussionen i Sverige gällande kortare arbetstid aldrig ämnat att till exempel ge mer fritid åt arbetare. Den har istället kretsat till möjligheten att kunna ytterligare utveckla det kapitalistiska systemet, reproducera arbetarkåren samt att lönearbetet ansetts som den ultimata grunden för en välmående individ.

Under den undersökta perioden har man emellertid kunnat se två svängningar i debatten. Den första från att gälla möjligheten till produktion till att istället handla om möjligheten till konsumtion varigenom motsättningarna hos motståndarna i frågan suddades ut samt att statens legitimitet för att driva frågan tonades ner. Den andra svängningen menar Spross är när lösningen på arbetstidsfrågan omformuleras till att handla om flexibilitet och då också mer eller mindre drar ner på betydelsen för en arbetstidsförkortning. Spross menar att även om

förhållandet kapitalägare och arbetstagare förblivit oförändrad så har frågeställningen omformulerats gång på gång. Något som kan anses vara en av anledningarna till varför en arbetstidsförkortning uteblivit (Spross 2016). Vi kan konstatera att från att ha varit en het fråga under 1970-talet så har vi idag riksdagspartier som nästan uteslutande ropar efter att vi ska arbeta mer, och gärna i form av så kallade enkla jobb.

De som i den allmänna debatten är för sex timmars arbetsdag upplever vi idag mottas med stor skepticism och som gärna utmålas som några som vill tippa Sverige utför ättestupan, något vi finner stämmer väl överrens med Ottosson och Rosengren (2009a:61-62). De har påpekat hur debatten kring arbetstidsförkortningen 1920 färgat vår syn på arbetslinjen och hur den sedan dess mer eller mindre varit sig lik. Förbättrade villkor för arbetaren har oavsett 1920-, 1970 eller 2000-tal alltid ansetts som ett steg närmre ruinens brant. På 1920-talet var det nationen som skulle räddas från den late arbetaren, på 1970-talet välfärdsstatsbygget från hippien och ungdomarna och på 2000-talet välfärden från bidragsfuskaren. Arbetstidens längd har varit aktuell i debatten vid alla tre tillfällena och ansetts avgörande för Sveriges utveckling. Vi frågar oss om vi inte idag har en debatt där enkla jobb och höjd pensionsålder anses vara förutsättningarna för god hälsa och något som ska skona oss från utanförskapets långa klor.

2.3 Arbetstidsförkortningen i nutid och försök med sex timmars arbetsdag

Under denna rubriken kommer vi gå igenom hur arbetstidsfrågan sett ut de senaste tjugo åren, hur den har kommit att tillämpas i praktiken och sedan avsluta med en redogörelse för de två forskningsförsök med sex timmars arbetsdag i offentlig regi som gjorts i Sverige under samma tidsperiod.

Arbetstidsförkortning i nutid

1990-talets ekonomiska kris resulterade i en mångdubbling av arbetslösheten. Man började därför diskutera arbetstidsförkortning för att få fler personer i arbete. Några sådana åtgärder gjordes inte i Sverige, medan man till exempel i Frankrike år 2000 lagstiftade om 35 timmars arbetsvecka för att motverka arbetslöshet (Arbetsmarknadsdepartementet 2000:12). Enligt Olsson (1999:22) ansåg Frankrikes dåvarande premiärminister Michel Rocard att

arbetslösheten stigit i Europa sedan man slutade korta ned arbetstiden. I Tysklands industri reglerades arbetstiden i detta syfte genom avtal och där man med en arbetsvecka på 35 timmar påstod sig frigjort en miljon arbeten. Långtgående planer på liknande insatser fördes även i Italien och Finland (ibid.).

Argumentationen runt den här tiden var i form av produktivitet och de fackliga organisationerna LO och TCO ansåg att landets konkurrenskraft behövde gå före i frågan om arbetstidsförkortning. Fackliga uttalanden från 1995 hävdade att Sverige har en relativt lång arbetsdag, jämfört internationellt. Detta ansågs bero på att näringslivsorganisationer så som SAF och Industriförbundet framgångsrikt hävdade att Sverige redan har kort arbetstid och lång lagstadgad ledighet (Arbetslivsinstitutet 2007:13-14).

Sedan 1990-talet har det skett en ytterst liten arbetstidsförkortning och då främst inom industrin i form av individuella arbetstidskonton baserade på årsarbetstiden. Ur ett sådant konto kan arbetaren sedan själv eller via lokala avtal plocka ut timmar i tre olika former; ledig tid, lön eller avsättning till pensionen. Sådana avtal har främst förhandlats fram av fackförbunden IF Metall och Unionen som årligen avsatt ca nio timmar till sådana banker. På sikt har fackförbunden som mål att totalt 100 timmar ska vara avsatt i sådana banker per år och arbetare. Sedan 2006 har ingen vidare expansion av sådana timbanker skett. Unionen har dock drivit på och har inom vissa avtalsområden förhandlat fram upp till åtta extra lediga dagar, utöver semester (Vänsterpartiet, 2014). Vi vill till sist belysa att Kirunas hemtjänst hade sex timmars arbetsdag i 16 år, mellan 1989 och 2005, utan några nämnvärda problem (Wennberg, 2015 30 juli) vilket vi anser ytterligare vittnar om att sex timmars arbetsdag snarare är ett steg framåt än bakåt.

Forskningsförsök med sex timmars arbetsdag

Som tidigare nämndes så är forskning på sex timmars arbetsdag något av en bristvara. Det har de senaste tjugo åren gjorts två större projekt där man undersökt sex timmars arbetsdag i praktiken. Vi misstänker att de båda måste ha stuckit i ögonen på motståndare, såsom Svenskt Näringsliv. Det första gjordes av Olsson (1999) och var en studie där enheter inom Stockholms stad själva fick anmäla intresse om att delta i försöket under två år. De enheter som tillslut ingick i projektet var bland annat personal från hemtjänsten, förskolor, gruppboheter och en avdelning på ett sjukhem. Sammantaget så visade försöket enbart på

positiva effekter. Korttidssjukskrivningarna minskade med 15 procent och man kunde också se en viss minskning av de långtidssjukskrivna individerna. De anställdas familjerelationer blev bättre och deltagarnas tid för socialt liv, hobbies och träning ökade. Man såg även en förbättring i jämställdhet i hemmet där mäns deltagande i hemarbetet hade ökat med över två timmar i veckan. Sett till arbetet så ökade kvaliteten på det utförda arbetet samt att man upplevde sig förbättra rutiner och metoder.

Ekonomiskt sett var försöket också positivt. Man såg att som ett led i ett införande av sex timmars arbetsdag kunde besparingar göras på A-kassan och infrastruktur som fanns för arbetslösa. Ökad produktivitet, bättre arbetsmiljö, och förbättrad service ansåg man vara utkomster av försöket som i efterhand skulle ge återbäring i den kommunala eller statliga kassan (Olsson 1999). Vi finner detta försök oerhört inspirerande då det belyser en kreativ aspekt av sex timmars arbetsdag då personalen mått bra, löst arbetsuppgifter, blivit mer flexibla samt stärkts och insett att "vi kan!". Som går att läsa i SOU 2002:49 har kritik lyfts och som bland annat anklagade försöket för att hålla låg vetenskaplig standard. Sådan kritik måste dock i sig ses som icke vetenskaplig då vi i ljuset av Spross (2016) kan klargöra att SOU-utredningarna på förhand helt klart är till arbetstidsförkortningens nackdel.

Tio år efter försöket i Stockholm (Olsson 1999) gav sig det numera nedlagda Arbetslivsinstitutet i kast med att undersöka sex timmars arbetsdags inverkan på hälsan. Försöket höll på i ett och ett halvår och avslutades 2007. Det bestod, likt ovan, av enheter i offentlig regi som fick anmäla sitt intresse kring projektet. Professionsgrupper som deltog i försöket var socialförvaltningar, teknik, omsorg och telecall-verksamheter i kommuner spridda över hela landet. Analysen, beskriver författarna, blev något begränsad i och med att Arbetslivsinstitutet lades ner i samband med projektets slut. Själva nedläggningen av Arbetslivsinstitutet anser vi vara ett kapitel för sig i fråga om undermineringen av arbetstidsfrågan. Detta då det i efterhand framstått som oerhört angeläget för den ny tillträdde borgerliga regeringen att lägga ner det då världsledande institutet, vars utkomst betytt att forskning som stärker arbetstagaren har försvårats och hamnat på efterkälken (se Rennsam 2013, 19 november och Persson 2006, 31 oktober).

Vi finner trots dessa motgångar att analysen som Arbetslivsinstitutet ansåg sig kunna göra som mycket intressant. Försöket med sex timmars arbetsdag gav mycket tydliga effekter på upplevd hälsa såsom värk, trötthet, sömn och stämningsläge. Lika positiva effekter gick att se kring sociala funktionsförmåga med familj, vänner och så vidare. Man ansåg således att

livskvaliteten för deltagarna hade höjts samt att man kunde se tecken på ökad jämställdhet mellan könen. De ansåg dock inte att denna studie kunde styrka någon förbättring av den fysiologiska hälsan men uteslöt samtidigt inte att en längre tid med sex timmars arbetsdag skulle medföra positiva hälsoeffekter (Arbetslivsinstitutet 2007).

2.4 Sammanfattning av bakgrund och tidigare forskning

Sammantaget kan konstateras att socialtjänsten har stora arbetsmiljöproblem. När dessa problem undersöks finner man bland annat att socialsekreterare utvecklar strategier för att hantera arbetsbördan som påverkar deras hälsa och kvalitet på arbetet. Annan forskning visar att unga socialsekreterare som handskas med barnavårdsärenden är under extra hårt tryck samt att ledningens arbete med arbetsmiljön varit eftersatt. Försök att komma till bukt med problemen har under många år misslyckats och man vänder sig därför nu till sex timmars arbetsdag, en företeelse som utifrån ett historiskt perspektiv har varit något av en het potatis. Arbetstidsförkortningen har genom åren debatterats mellan representanter från arbetsgivare, arbetstagare och stat. Debatten har hela tiden bestått av ett motstånd från arbetsgivare medan arbetstagarna efterfrågat en arbetstidsförkortning. Samtidigt har staten försökt medla mellan de båda och har genom SOU-rapporter givit sin syn på saken. Budskapet i dessa rapporter har svängt från att anse arbetstidsförkortning som angelägen och möjlig till att se det som ett hot mot välfärden och omöjligt att införa.

De senaste tjugo åren har frågan kring arbetstidsförkortning svalnat och reformer gällande arbetstidsförkortning har främst förts på lokal nivå och då inom industrin. Forskningsförsök från samma tidsperiod med sex timmars arbetsdag har inte uppvisat den destruktiva sida som SOU-rapporterna (och bland annat SAF) fasat. Försöken har snarare uppvisat mycket positiva effekter gällande exempelvis arbetsmiljö, upplevd hälsa, upplevd yrkesstatus och produktivitet. För oss är det en ljuspunkt i den andra dystra verklighet som socionomens arbetsbelastning innebär och är något som hägrar om att ett arbete som socionom, med rätt förutsättningar, inte behöver innebära risk för hälsa och välbefinnande.

3 Metodologi och teoretiska utgångspunkter

Vi kommer nedan redogöra för vilka teoretiska utgångspunkter som vi i analysen filtrerat vår empiri genom. Först kommer en beskrivning av den nyliberala ekonomiska teorin som i allra största grad är aktuell i vårt samhälle, något vi menar snarare syftar till att vara en samhällsanalys än enbart en ekonomisk teori, och vilken roll new public management spelar i detta sammanhang. Dessutom kommer vi även analysera vårt material utifrån begreppet makt och sedan statens maktutövande enligt "den genealogiske" Foucault och "den sene" Marx. Detta är något av kontroversiell handling och vi kommer därför i slutet av dessa stycken diskutera de båda giganternas konflikter och gemensamma mark. Utifrån vårt syfte så har vi till stor del utgått ifrån teorier som har sin grund i att analysera samhället på en strukturell nivå. Detta då vi dessutom har velat lyfta vår empiri till ett bredare samhällsperspektiv. Vi anser val av teori även passande då vi har velat analysera hur språket påverkar hur vi agerar inom ett specifikt socialt område. Utifrån nämnda anledningar har således vi aktivt valt bort teorier på en mer individuell nivå.

Till sist kommer vi gå genom den typ av diskursanalys vi använt för att analysera vår empiri och för att besvara våra frågeställningar och syfte. Vi väljer att redogöra för vårt metodval tillsammans med teoriavsnittet eftersom en viktig aspekt vid användandet av diskursanalys är att teori och metod är tätt sammanlänkade genom att den följer vissa metodologiska steg samtidigt som den teoretiskt anser sig kunna avgöra vissa bestämda ting med det material som finns till hands (Winther Jörgensen & Phillips 2000:10).

3.1 Nyliberal ekonomisk teori

Den nyliberala ekonomin likställs ofta med en radikalt fri marknad; maximerad konkurrens och frihandel. Detta ska uppnås genom ekonomisk avreglering, avskaffande av tullar, och en rad politiska åtgärder i syfte att gynna företag (Brown 2003:2). Den neoklassiska ekonomin tar stor hänsyn till utbuds- och efterfråganförhållandena på marknaden. Vidare menar den att individer, hushåll och företag har ett rationellt beteende och hela tiden handlar för att maximera nyttan. I sina beslut väger konsumenterna nyttan av att köpa en vara mot att de får mindre pengar över till att köpa andra varor (Dellnäs 2002:57). Nyliberalismen ser individer i ett samhälle som entreprenör för deras egna liv och i alla områden i livet. Individer ses som rationella och beräknade varelser vars förmåga att sörja för sina egna behov och tillfredsställa sina egna ambitioner är det som styr ens handlingar (Brown 2003). En maximering av fri

handel och konkurrens uppnås genom att politiska institutioner bebländar sig i minsta möjliga utsträckning (ibid.). Guy Standing menar att målet om att ekonomisk tillväxt skulle göra alla rikare och har använts som argument för att legitimera en avveckling av skattepolitiken som ett verktyg för omfördelning (Standing 2013:45).

Samtidigt handlar nyliberalismen inte bara om den ekonomiska politiken. Nyliberalismen bär snarare en vilja av att göra en samhällsanalys. En samhällsanalys som då används som en form av styrning som når alla nivåerna i samhället. Den nyliberala rationaliteten syftar således till att utvidga och sprida marknadsvärden för samtliga institutioner i samhället (Brown 2003). En del av det som gör nyliberalismens "neo" är att den skildrar fri marknad och fri handel som utfärdats genom lag och genom social och ekonomisk politik inte bara som något som inträffat i kraft av naturen. Marknaden ska således inte ses som naturliga och självreglerande i sig (Brown 2006:694). Här fyller staten en funktion. Mer än att bara underlätta ekonomin måste staten själv konstruera och tolka sig efter de marknadsmässiga villkoren, utveckla strategier och utveckla en politisk kultur som definierar medborgare som rationella ekonomiska aktörer i alla områden i livet. Detta ser vi inte minst i de många privatiseringar som sker i välfärden (ibid.).

New public management i välfärden

När tankarna om marknadsstyrning, new public management (NPM), kom till Sverige fick de snabbt genomslag inom välfärdsområden som vård, skola och omsorg. Detta ansågs förvånande då just dessa sektorer tidigare setts som i synnerlighet viktiga att skydda från marknadskrafter och privat företagande. I samband med detta, på 1980-talet, anmärktes det i regeringens egna rapporter om en brist på produktivitet och effektivitet inom den offentliga välfärdstjänstesektorn (Blomqvist 2016:39).

De nya idéerna kom att erbjuda en lockande lösning både på problemen med bristande effektivitet samt med svagt medborgarinflytande. Med de nya tankarna kunde man nu modernisera välfärdssystemet så att det bättre fyllde sin uppgift. Medan ekonomer gärna tog fasta på uppfattningen om konkurrens som ett medel för ökad effektivitet fokuserade gärna politiker på att den nya metoden skulle leda till bättre styrning och kontroll. Idag har många delar inom den svenska välfärden som sjukvården och den sociala omsorgen genomgått omfattande reformer. Den svenska välfärdsstatens har präglats av grundläggande värderingar

som solidaritet och jämlikhet. Detta är värderingar som nu ifrågasätts när marknadsmekanismer, som inslagen av vinst och marknadsbaserad konkurrens, inom välfärden blir styrande i verksamheten (Blomqvist 2016:40). Till stor del menar Blomqvist (ibid:42) att de förändringarna inom det sociala området som har skett handlar om en marknadisering som tar sin form av införandet av konkurrens och olika former av prestationsbaserad ersättning. Detta för att stimulera en ökad produktivitet och effektivitet. Dessutom har det i den sociala tjänstesektorn tillkommit en mer framträdande vilja att mäta och kvantifiera olika typer av prestationer. Syftet med införandet har således varit att utveckla en mer effektiv resursanvändning genom kraftigare ekonomiska incitament, en förbättrad kvalitet och ett ökat brukarinflytande (ibid:43).

3.2 Makt

Ett av de begrepp vi har valt att analysera vår insamlade empiri med är makt. Nedan kommer vi diskutera makt utifrån två perspektiv, “den sene” Marx samt “den genealogiska” Foucault. Därefter kommer vi att diskutera deras likheter, olikheter och på vilket sätt vi anser att de är komplementära. Att sammanföra dessa två individer är på sätt och vis kontroversiellt och kan stundtals verka motsägelsefullt. Vi vill dock hävda att de är komplementära och fyller, i vår undersökning, en viktig funktion i analysen av empirin. Vi ska därför klargöra och jämföra deras respektive utgångspunkter och syften kopplat till makt och dess utövande.

Makt enligt Marx

För att förstå Marx syn på makt måste vi börja i det kapitalistiska produktionssättet och med en analys av varan. Varan är det föremål som en individ anser sig ha behov av och som den köper för pengar, det betyder att varor har ett bruksvärde. Varan har även ett bytesvärde, ett visst pris som förhandlas fram med en presumtiv köpare i det kapitalistiska systemet. I samband med att kapitalismen blir det rådande samhällssystemet får arbetet i sig nu även ett bytesvärde, arbetet blir till en vara på en marknad (Johansson & Liedman 1993:162). Enligt Marx skapar arbetaren mer värde med sitt arbete än vad individen får i ersättning vilket benämns som det mervärde arbetaren skapar med sitt arbete, vilket i sin tur är varifrån

produktionsägaren (kapitalisten) skapar sin vinst. Marx menade att under det kapitalistiska systemet är arbetaren fri att sälja sin arbetskraft medan produktionsägarna i sin tur är villiga att köpa den arbetskraften, för att sedan tvinga den fria arbetaren till merarbete (ibid:216).

Marx menade att kapitalismen grundar sig i att produktionen hela tiden syftar till att öka sin avkastning. Detta leder till att samtidigt som kapitalet skapar rikedom och utveckling bidrar systemet även till elände och svält (Johansson & Liedman 1993:165). Här uppstår en uppenbar motsättning mellan arbete och kapital som är den huvudsakliga konfliktlinje som finns i ett kapitalistiskt system enligt Marx (Spross 2016:68). Enligt Marx kan ens strukturella klasstillhörighet definieras utifrån den ställning man har i produktionsprocessen (Davidsson 2015:67). I ett kapitalistiskt samhälle har den styrande klassen (kapitalisterna) monopol på produktionsmedlen vilket skapar en hierarkisk maktfördelning. Det är produktionsmedlens fördelning som ligger till grund för samhällets rådande klassförhållanden och för klasskampen. Den här fördelningen av ägandet av produktionsmedlen ligger till grund för en förvaltningsapparat i form av bland annat en stat. Enligt Marx var förvaltningsapparaten även en tvångsapparat som används och kontrolleras av den styrande klassen (Gustafsson 1983:76).

Makt enligt Foucault

Foucaults syn på makt handlar till stor del om att bryta med idén om att makt är något som bara utövas av vissa. Istället menade han att vi alla är fångade i olika nätverk av makt som alltid förekommer, och som är helt nödvändigt, i alla former av social vetande (Börjesson & Rehn 2011:45). Dessutom menade han att vi inte kan se makt som något som kommer uppifrån och ner och som ur en hierarkisk position förtrycker oss. Maktens roll är mycket mer subtil än så vilket gör den svår att identifiera (ibid:47). Att enbart se makt som förtryckande var enligt Foucault att se makt ur enbart ett juridiskt perspektiv där makt är något som förbjuder och fungerar främst som en kraft som förhindrar. Sett ur det perspektivet hade makten aldrig fått oss att lyda den, menade Foucault. Istället ska man se till vad som får oss att lyda makten och vad som låter makten vara kvar i sin position. Enligt Foucault så lyder vi makten då den är produktiv och producerar och för med sig saker såsom njutning, kunskap och diskurser. Makt ska ses som ett produktivt nätverk som omfattar hela det sociala livet snarare än en negativ kraft som nedkämpar de som blir utsatta för den (Rabinow & Rose 2003:307).

Diskussion om makt

Marx analys av makt fokuserar huvudsakligen på det sedan tidigare upprättade dominansförhållande som utmärker den kapitalistiska produktionen (Davidsson 2015:89). Ett marxistiskt maktperspektiv placerar makten, i tydliga termer, hos den härskande klassen. Medan Marx fokuserade på vilka som har makt i samhället, och varför, gick Foucault emot denna tanke om makten som endast tillhör och tillämpas av vissa människor och menade istället att makt alltid är närvarande i alla situationer, relationer och kommunikationer mellan människor (Börjesson & Rehn 2009:45). Foucault intresserade sig framförallt för den styrning och de makttekniker som han menade kunde ge upphov till asymmetriska dominansförhållanden (Davidsson 2015:89). Här ser vi tydliga skillnader urskiljas mellan de olika teorierna.

Fastän Foucault distanserade sig från marxismen bekräftade och bejakade han Marx. Marx i sin tur kunde av uppenbara anledningar inte förhålla sig till Foucaults verk. Dock har Foucault från marxistiskt håll kritiserats för att bortse från de materiella villkoren och klasskamp som viktiga historiska faktorer och som är centrala i den marxistiska teorin (Davidsson 2015:87). Trots stora olikheter menar David Harvey (2010) att Foucaults begrepp om disciplinering och styrning har utvecklat och förfinat Marx tankar om hur arbetarna underordnades den för det kapitalistiska systemets så viktiga arbets- och tidsdisciplinen. Magnus Hörnqvist (1996:94) för diskussioner på samma tema när han tolkar de kopplingar som Foucault gjorde mellan sina idéer om disciplinära makttekniker och kapitalismens genombrott. Det kan således tolkas som att Foucault argumenterade för att "kapitalismen möjliggjordes av de disciplinära maktteknikerna". Huruvida kapitalismen eller disciplinen kom först är inte relevant för vår uppsats. Däremot visar dessa tankar tydligt något som vi kommer att förhålla oss till i undersökningen. Att makt tar sin form i många olika skepnader. En teori om makt behöver heller inte utesluta en annan, snarare kan de verka komplementärt.

3.3 Statens roll

Utifrån Marx och Foucaults tidigare redovisade syn på makt hade de uppfattningar på vilken roll staten hade i samhället. Vi kommer nedan redovisa deras olika syn på statens roll som maktutövare. På liknande sätt som tidigare avsnitt kommer vi även att diskutera

deras teoriers förhållande till varandra. Just statens roll i samhället är för oss intressant då vår empiri utgår ifrån statens producerande av vetande i form av SOU-rapporter samt politiker och tjänstepersoners syn på sex timmars arbetsdag.

Statens makt enligt Marx

Marx menade att kapitalismens specifika produktionsförhållandena bildar samhällliga förhållanden som är historiskt specifika, tätt sammanhängande med ekonomin och har karaktäristiska egenskaper. Det borgerliga samhället, menade Marx, utgör en sådan totalitet av produktionsförhållandena. Michael Heinrich (2013:252) menar att den kapitalistiska exploateringen av arbetarna görs möjlig genom att borgerliga staten uppträder neutralt i förhållande till sina medborgare. Genom att upprätthålla och ta egendomsskyddet i famn så måste den som inte har någon relevant egendom sälja sin arbetskraft. Enligt Marx är den ekonomiska strukturen basen i samhället där en politisk och juridisk överbyggnad vilar på. Varför staten agerar som den gör ska förstås utifrån de materiella levnadsförhållandena (Davidsson 2015:71-72). Davidsson (2015) vill i sin avhandling nyansera bilden av staten som ett instrumentellt verktyg för den härskande klassen. Istället betonar han den borgerliga staten som separerad från ekonomin men starkt relaterad till den. Slutsatsen blir då att den borgerliga staten villkoras av kapitalistiska produktionsförhållanden. Den borgerliga staten bör inte ses som underkastad den kapitalistiska klassens vilja utan är snarare djupt förankrad i den samhällliga logik som uttrycks av kapitalets intressen. Han menar att kapitalets själva syfte är att skapa mervärde och staten bör ses som detta syftes politiska form (ibid:72). På många sätt blir staten en del av kampen mellan de olika klasserna. I vår undersökning har vi sett att synen på statens (kommunen) inblandning i arbetstidsfrågan generellt ses som en fråga som politiken ska hålla sig borta från. Inte minst framställs det genom att hänvisa till att sex timmars arbetsdag är en förlustaffär från statens sida och att man alldeles för lättvindigt ödslar med skattepengar.

Statens makt enligt Foucault

Foucault menar att utvecklingen inom områden inte kommer av utveckling av nya teorier, nya metoder eller korrigeringen av gamla sätt att göra saker på. Omvandling sker när de som övervakar omvandlingen ändrar på sig. Det ursprungliga problemet har istället med styrning,

eller governmentality att göra, vilket är ett av Foucaults nyckelbegrepp. På den här nivån är det inte viktigt att förstå vad för utomstående makter som försöker förändra utan mer vad de inom området utövar för makt på varandra och hur det påverkar förändring eller utveckling (Rabinow & Rose 2003:303). Governmentality handlar om hur statsmakten skapar önskvärda medborgare och den praktiska verksamhet som engageras i detta. Mer specifikt skulle man kunna beskriva begreppet genom att statens makt blivit mer utbredd och närvarande genom till exempel lagar, institutioner och byråkratier och att den fungerar i form av att staten uppfostrar sina medborgare till ett visst beteende och gör det till en del av sin mentalitet (Börjesson & Rehn 2011:49). När väl beteendet är en accepterad norm så behöver staten inte längre övervaka medborgare utan de övervakar istället varandra. Governmentality producerar således subjekt, medborgarskap och social organisering som anses acceptabla (Brown 2003:1).

Diskussion om staten som maktutövare

Både Marx och Foucault intresserade sig för statens relation till sina medborgare. Vi har tidigare visat på Marx tankar om den borgerliga statens roll i det kapitalistiska systemet där det finns olika teorier om dess existens. Men sammantaget fyller den rollen som ett instrumentellt verktyg för den härskande klassen. Statens roll, enligt Foucault, syftar snarare till att uppfostra sina medborgare till ett visst önskvärt beteende. När väl beteendet är en accepterad norm så behöver staten inte längre övervaka medborgare utan de övervakar istället varandra (Brown 2003:1). Synen på staten är således snarare att den disciplinerar medborgarna än något som direkt och explicit förtrycker dem (Börjesson & Rehn 2009:48).

Genom att komplettera Marx och Foucault kan vi ge diskussionen om statens roll i relation till maktutövande ytterligare en dimension. Spross (2016) citerar statsvetaren Carol Bacchi som, i sin tolkning av Foucault, menar att staten skapar ett kollektivt vetande genom problemformuleringar. Dessutom hävdade Foucault att stater producerar denna kunskap i syfte att styra (Spross 2016:20). Med hjälp av Marx vill vi undersöka var detta vetande har sin utgångspunkt och hur det förhåller sig till ett reproducerande av de kapitalistiska förhållandena. Genom att komplettera Foucaults maktanalys och foucauldianska begrepp med Marx och den marxistiska statsteorin (och tvärtom) kan vi analysera vår empiri utifrån både *hur* makten tar sin form, men även *varför*.

Sammanfattning av Marx och Foucault

Vi har ovan beskrivit begreppet makt och sedan även statens maktutövande enligt "den sene" Marx och den "genealogiske" Foucault. Då detta är något av kontroversiell handling har vi därför som avslutande stycke i varje avsnitt fört en diskussion om teoriernas likheter och olikheter samt varför vi har valt att göra denna sammandrabbningen. Fastän Marx och Foucault har olika syn på makt och dess utövande samt statens roll som maktutövare så menar vi att deras tankar till stor del är komplementära och att de fyller en viktig funktion för att analysera vår empiri. Då vi genom att komplettera Foucaults maktanalys med den marxistiska kan visa att makt tar sin form i många olika skepnader. En teori om makt behöver heller inte utesluta en annan, snarare kan de verka sida vid sida. Dessutom vill vi belysa både *hur* makten tar sin form, men även *varför*.

3.4 Diskursanalys

Diskurs, från den det franska ordet "discours", betyder samtal, yttrande eller tal (Nationalencyklopedin 2016) och har under de senaste åren flitigt använts i både vetenskapliga texter och debatter. Ordet diskurs syftar ofta på en tanke om att språket struktureras i olika mönster som i sin tur påverkar hur vi agerar inom ett specifikt socialt område, det kan till exempel handla om politiska diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Diskursanalysen utvecklades av Foucault (Kvale & Brinkmann, 2009:171) och har utifrån ett historiskt perspektiv gått ifrån att ha varit en metod som använts främst inom det humanistiska området till att flitigt användas inom studier av samhällsvetenskapliga fenomen (Börjesson 2003:28). Börjesson menar att diskursanalysen skiljer sig metodologiskt från annan konstruktionistisk samhällsforskning då den ställer frågor om *hur* något är konstruerat, snarare än att den utgår från att det *är* konstruerat. Utifrån hur det specifika fenomenet är skapat undersöker man ramar, sammanhang och följder för vad som anses vara möjligt (ibid:175-177).

Winther Jørgensen och Phillips menar att utgångspunkten för diskursanalysen är att man aldrig kan nå verkligheten utanför diskurserna, således är det diskursen i sig som ska analyseras. Genom att undersöka det som har sagts eller skrivits kan man utforska vilka mönster det finns i utsagorna. Varför diskursanalys innehåller en teoridel utöver de specifika metodologiska steg som man antas följa är på grund av att man också säger sig kunna uttyda

specifika konsekvenser eller innebörder hos de utsagor man vaskat fram. Det görs i form av en analys bland annat genom att de diskursiva framställningarna av verkligheten antas ligga till grund för sociala konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:28). Ett annat exempel av en sådan sammanlänkning av teori och metod kan ges genom att beskriva Foucaults undersökning av diskursers sanningseffekter. Han menade att genom granskning av hur en diskurs formeras kan vi tydligare se vad som görs till sanning. När ett fenomen bestäms som sanning innebär det också att man fastställer vad som är tänkbart. En del av diskursanalysen handlar således om att det finns gränser för vad som är tänkbart i ett samhälle. Samtidigt som diskurser sätter gränser för vad som är möjligt att säga har de även en funktion som inspiratörer. Diskurser kan skapa sammanhang genom att sätta ihop olika associationer med varandra och kan således ha en utvecklande egenskap som kan öppna upp nya handlingsvägar (Börjesson & Palmblad 2007:12).

Diskursanalysen har sedan den introducerades av Foucault fått en mängd varianter som alla har varierande syften. En av dessa är Faircloughs kritiska diskursanalys och som med fördel kan tillämpas när man vill åskådliggöra diskursens sociala och politiska konsekvenser (Frølund Thomsen 2005). Enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000:71) är själva andemeningen i Faircloughs metod analys av språkbruk i sociala interaktioner, vilket innefattar bland annat intervjuer. Det finns även tydliga spår av klassisk marxism i Faircloughs analys (ibid:13). Dessa element stämmer bra överens med vårt syfte och de insamlingsmetoder vi kommer använda oss av, vilket är anledningen till varför vi valt just denna analysmetoden. Vi kommer därför nedan att kortfattat gå in på vad kritisk diskursanalys i stort innebär för att sedan mer detaljerat beskriva Faircloughs välutvecklade nisch.

Kritisk diskursanalys

Den kritiska diskursanalysen använder sig av teorier och metoder för att genom empiri problematisera relationerna mellan diskursiv praktik, den plattform där text (skrift, bild, tal eller blandning av visuellt och språkligt) produceras och konsumeras, och social och kulturell utveckling i olika sociala sammanhang (Winther Jørgensen & Phillips 2000:66-67). Den ser diskurs inte bara som skapande utan även som skapt av tidigare diskurser (ibid:71) och är ett handfast verktyg i en analys av språkbruket i social interaktion och används för att belysa hur diskursiva praktiker (där utsagor produceras och konsumeras - exempelvis att skapa och läsa

tidningsartiklar) skapar och reproducerar ojämlika maktförhållande, exempelvis mellan sociala klasser och kön (Winther Jörgensen 2000:69). Det sistnämnda får effekten att den kritiska diskursanalysen inte uppfattar sig själv som politiskt neutral. Den står på de svagas sida och är engagerad i, och vill användas till, kampen för social förändring (Winther Jörgensen & Phillips 2000:70). Exempel på diskursiva praktiker som med framgång varit föremål för kritisk diskursanalys är bland annat utbredningen av marknadspraktiker och politik (ibid:67).

3.5 Faircloughs kritiska diskursanalys

Faircloughs kritiska diskursanalys vill belysa hur diskurser tillsammans utvecklas och antar nya former inom sociala relationer i *samhället* och bestämda *institutioner*. Fairclough anser dessa två områden vara en del av en social struktur som består av diskursiva och icke-diskursiva delar (Winther Jörgensen & Phillips 2000:71). Icke-diskursiva delar kan till exempel vara ett vägbygge medan en diskursiv del är den kommunikation som leder fram till hur, varför och när bron byggs. Faircloughs analys benämns som en tredimensionell modell och innebär en analys av hur en *text* (skrift, bild, tal eller blandning av visuellt och språkligt) används och vilken form den har, inom vilken *diskurs* språket yttras och vad den bygger på för tidigare diskurser eller texter samt i vilken bredare social praktik diskursen ingår (ibid:73-74).

Textdimensionen

Genom analys av text belyses formella drag hos texten. Till exempel vokabulär, sammanhang mellan satser och grammatik. Dessa konstruerar diskurser och genrer lingvistiskt (Winther Jörgensen & Phillips 2000:75) och kan med bestämda redskap kartläggas huruvida de formar diskurser och i slutändan också vilket språkbruk som leder till vilken sorts förändring. Två viktiga grammatiska belysningspunkter är *transitivitet* och *modalitet*. Vid analysen av transitivitet ser man till vilka händelser och processer som binds eller inte binds samman med subjekt och objekt vilket i slutändan ämnar att kartlägga vilka ideologiska konsekvenser olika språkbruk får. Genom att framställningen tar olika former till exempel olika personer ges eller fråntas *agency*, alltså agensen eller ansvarstagandet för vissa handlingar. Till exempel kan talare (i vårt fall politiker och tjänstepersoner) frånta sig själva ansvarstagandet gällande

nedskränningar inom socialtjänsten genom att uttrycka “det var många nedskränningar det året” istället för “*jag* var med och drev fram nedskränningar det året” (Winther Jörgensen & Phillips 2000:87-88).

Analys av modalitet fokuserar emellertid på till vilken grad av *affinitet* talaren ger uttalandet genom att till exempel framställa något som en sanning eller inte. Att uttrycka säkerhet och sanning i en utsaga innebär hög affinitet och om en *hedge* (en viss osäkerhet eller reservation) smyger sig med så innebär det att uttalandet har låg affinitet. På så vis kopplas uttalanden ihop på olika sätt med talaren. Den version av modalitet som talaren väljer anses få konsekvenser för diskursen inom ovan nämnda sociala relationer och kunskaps- och betydelsesystem. Exempelvis kan samma politiker som ovan framställa något som sanning; “nedskränningar *innebär* sämre service” eller med en hedge; “nedskränningar *kanske* innebär sämre service” (Winther Jörgensen & Phillips 2000:87-88).

Diskursdimensionen

Vid analys av diskursdimensionen så ligger fokus främst på *interdiskursivitet* och *intertextualitet*. Gällande interdiskursivitet ligger fokus på vilka andra diskurser som påverkar den undersökta diskursen, medan vid frågan om intertextualitet så ligger fokus mer på vilka texter som ligger till grund för den granskade texten, vilket kan göras exempelvis genom att undersöka vilka referenser en artikel bygger på (Winther Jörgensen & Phillips 2000:86).

Olika diskurser, eller den rådande *diskurstypen*, består av diskurser och *genrer*. Diskurstypen omfattar således det språkbruk som är med och skapar en del av en bestämd social praktik, exempelvis en intervju eller nyhetsgenre (ibid:73). I vårt fall innebär det att vi undersöker den diskurs som uttalas inom de som styr och har bestämmanderätt över socialtjänsten. Beroende på språkbruket inom diskursen, i relation till hur det sett ut innan, så anses den reproducera eller förändra diskursen. Förändringar inom diskursen understryker historiens betydelse menar Fairclough då det är där inspiration eller möjligheten till utveckling och förändring finns (ibid:77-78).

Den sociala dimensionen

Under den sociala dimensionen undersöks *diskursordningen*, vilken är summan av de diskurstyper som råder inom en social domän (tidigare nämnt samhället eller institutioner). Diskursordningen är beroende av de diskurser och genrer den består av. För diskurser in från andra diskursordningar förändras den rådande. Till exempel kan man se hur sjukvårdens diskursordning ändrats i form av att patienter blivit konsumenter istället för medborgare, något som talar för att en mer marknadsorienterad diskurs trängt sig in i och också förändrat sjukvårdens diskurs. En förändring inom och mellan diskursordningar innebär tecken på viljor som vill skapa diskursiv, och därmed också sociokulturell, förändring. En diskursordning som däremot använder diskurser på ett "konventionellt" vis är därmed också tecken på en vilja om att upprätthålla rådande sociala ordning (Winther Jörgensen & Phillips 2000:77).

Sammanfattning av Faircloughs kritiska diskursanalys

Genom att använda den tredimensionella modellen kan man således exempelvis betrakta TV-nyheter som behandlar välfärd som brukare av olika välfärdsdiskurser. De väljer vilket område som ska behandlas och i sin framställning använda ett viss sorts språk och grammatik samt vilka ramar som ska sättas bland annat genom att använda någon slags genre när den lägger fram det, vilket i detta fall skulle innebära mer eller mindre bakgrundsinformation beroende på ämnet. Den tredje dimensionen skulle då innefatta hur TV-tittarens förståelse formas av *hur* TV-nyheterna presenteras samt *vad* som presenteras vilket är avgörande för hur hen senare bygger sin uppfattning inom ett givet område och som den tar med sig när den går in i diskussioner med andra människor (Winther Jörgensen & Phillips 2000:75)

Vi har nu redogjort för vår metodologi och teori och vi kommer i följande kapitel gå in på det empiriska urvalet och den metod vi följt för att analysera empirin. Det är här viktigt att skilja på vad vi menar med metodologi och metod då vi med det förstnämnda vill belysa de teoretiska inslag som finns inom Faircloughs kritiska diskursanalys och med det senare beskriva de praktiska steg vi gjort för att nå det resultat vi kommit fram till. Till de som här saknar en metoddiskussion kan vi lugnande säga att den kommer föras i slutet av nästa kapitel.

4 Empiri och metod

Följande kapitel syftar till att presentera empiri och metod. Först kommer vi beskriva vad som förelåg beslutet i respektive kommun som har eller ska prova sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten. Vi kommer sedan presentera våra två källor till empiri genom att först redogöra för vår primära empiri, vilken består av fem telefonintervjuer, som vardera varade mellan 30 minuter till en timme, med individer som var med och fattade beslut gällande införandet av sex timmars arbetsdag i våra undersökta kommuner. Sedan beskriver vi vår sekundära empiri, vilken består av de två senaste SOU-rapporterna gällande arbetstidsförkortning. Därefter kommer vi under metodavsnittet att redogöra för val av metod samt materialinsamling vilket innefattar urval och bortfall, validitet och reliabilitet, etiska överväganden, tillvägagångssätt och arbetsfördelning. Slutligen förs en metoddiskussion där vi tar upp eventuella fördelar och saker vi i efterhand hade gjort annorlunda med vår studie.

4.1 Kommunernas införande

Vår undersökning utgår ifrån två socialkontor på olika områden i Sverige. De här socialkontoren har antingen sedan tidigare haft ett projekt, och avslutat, eller beslutat att införa ett projekt på prov gällande sex timmars arbetsdag hos en enhet inom socialtjänsten. Nedan kommer vi redogöra bakgrunden till respektive områdes beslut om att införa en arbetstidsförkortning och förhoppningar kring vad beslutet skulle kunna leda till. Vi menar att en presentation av införandet kommer att ge läsaren en bakgrund till den politiska viljan med frågan om sex timmars arbetsdag samt göra det lättare att skapa sig en helhetsbild kring hur frågan formuleras. Kommunernas namn är fingerade och de heter egentligen något annat.

Tagliatelle Kommun

I socialnämndens sammanträde under sensommaren 2016 lades två olika förslag för "Inriktningsdokument för budget 2017". Det ena förslaget presenterades av det borgerliga blocket bestående av Moderaterna, Liberalerna och Kristdemokraterna. Det andra förslaget representerade av det rödgröna blocket bestående av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet, där det rödgröna blockets yrkande antogs (Socialnämndens protokoll 2016). Bakgrunden till beslutet handlar till stor del om en stor belastning för socialtjänsten inom specifikt individ- och familjeomsorgen. Det uttrycks bland annat som en konsekvens av att

det anlönt många människor under den senaste tiden till kommunen samt att det är svårt att rekrytera socialsekreterare med rätt kompetens och behålla de redan anställda.

Införandet av sex timmars arbetsdag inom individ- och familjeomsorgen är en del av en större organisationsförändring där man ska se över hur arbetet organiseras, dess arbetsbelastning samt se över om det går att avlasta socialsekreterare gällande vissa arbetsuppgifter. Försöket med sex timmars arbetsdag kommer att pågå under sex månader och kommer sedan att utvärderas. I inriktningsdokumentet beskrivs målet med genomförandet av de organisatoriska förändringarna. Där beskrivs målet med svävande formuleringar om att införandet ska vara en del i att ge stadens invånare jämlika förutsättningar genom att motverka sociala och ekonomiska skillnader (Socialnämndens protokoll 2016).

Botuna Kommun

I Botuna Kommun infördes år 2016 sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten under en tidsbegränsad period. Införandet avser området försörjning och gäller samtliga medarbetare med myndighetsutövning (Botuna- Risk-och konsekvensanalys). Bakgrunden till beslutet ligger i höga sjukskrivningstal och att kommunen hade dragits med hög personalomsättning (Botunamodellen 2016:1). Införandet av pilotprojektet som pågick under sex månader syftade till att undersöka om det skulle ha någon förebyggande effekt på arbetsmiljön/sjukfrånvaron och om det kunde bidra till en långsiktigt hållbar arbetssituation (Botuna-Förutsättningar 2016). Förslaget om arbetstidsförkortning var ursprungligen en idé från förvaltningschefen som förankrade förslaget med kommundirektör och chef för området Human Resources. En samverkansgrupp tillsammans med fackliga representanter och områdeschefen utarbetade förutsättningarna för försöket som sedan presenterades på arbetsplatserna där förslaget diskuterades. Förslaget förankrades även i socialnämnden, i kommunstyrelsen, hos fackliga organisationer på övergripande nivå och hos övriga personalgrupper inom Socialförvaltningen innan det slutligen infördes (Botunamodellen 2016:3).

Lönen och arbetsinsatsen fortsatte motsvara en heltidsanställning, samma arbetsmängd skulle alltså utföras men under två färre timmar varje dag. Inom beslutet för pilotprojektet bestämdes det att inga ytterligare extra verksamhetskostnader skulle tillföras, till exempel så skulle ledig tid inte ersättas med vikarier. Socialsekreterarna fick själva välja om de ville ta ut arbetstidsförkortningen några timmar varje dag eller en dag i veckan. Verksamheten fortsatte som vanligt ha öppettider vardagar mellan 8.00-17.00 (Botuna Förutsättningar 2016).

4.2 Primär empiri

Vi kommer under detta avsnitt presentera vår primära empiri som består av fem stycken semistrukturerade intervjuer med individer som har varit med och beslutat om införandet av sex timmars arbetsdag i två olika områden i Sverige. Under metodavsnittet kommer vi sedan diskutera val av metod samt materialinsamling vilket innefattar urval och bortfall, validitet och reliabilitet, etiska överväganden, tillvägagångssätt och arbetsfördelning. Slutligen kommer vi även föra en metoddiskussion.

I vår primära empiri valde vi att avgränsa oss till att intervju personer som på en lokal nivå har varit med att ta beslut angående ett temporärt införande av sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten. Då vi var intresserade av att analysera hur införandet diskuterades ville vi intervju tjänstepersoner inom förvaltningen och politiker som direkt har varit inblandade i att ta besluten. Här valde vi att avgränsa oss till att till exempel inte intervju socialsekreterare inom de olika kommunernas socialtjänst då vi ansåg att det inte var intressant utifrån vårt syfte. I vår undersökning har vi funnit att i diskussionen kring ett införande av sex timmars arbetsdag har man lyft fram både fördelar och nackdelar med beslutet. Gällande nackdelarna kommer vi senare att ta upp ordet *motstånd*. Med det menar vi krafter som ämnar att motverka införandet av sex timmars arbetsdag, vilket lyftes. Vi vill även passa på att påpeka att projekten gällande arbetstidsförkortning hos respektive kommun inte inneburit några extra ekonomiska resurser, vilket vi upplever spelar en avgörande roll för en granskning av de intervjupersonernas utsagor.

4.3 Sekundär empiri

SOU-rapporternas syfte

Vi har valt att använda oss av SOU-rapporter som behandlar arbetstidsfrågan för att kunna bedöma vilken diskurs vårt insamlade material vilar på. Det görs i analysen under segmentet diskursdimensionen. Linn Spross (2016) menar att dessa rapporter gällande arbetstiden speglar tidsandan. Självändamålet är att skapa föreställd objektiv kunskap, inte sällan för att övervinna politiska svårigheter. Till stor del har statens offentliga utredningar, även de vi analyserat, som uppgift att framställa kunskap om den specifika frågan den har i uppgift att undersöka (Spross 2016:29f). Det vetande som formuleras i utredningarna gör inte anspråk på att vara ett alldagligt vetande, utan snarare bör det ses som ord som kräver att bli tagna på

allvar. Spross hävdar således att statliga utredningar innebär ett auktoritativt vetande, vilket är ett vetande som gör anspråk på att bli taget på största möjliga allvar och att vara sant.

Skinner (2002:99) hävdar att analysen av en text handlar om att förstå textens mening genom att förstå vad en text syftar till. Vi måste därför förstå det bakomliggande syftet med en text.

De statliga utredningarna som vi har använt oss av är en plats där statligt vetande produceras och är således en del av en politisk process med specifika utsagor (Spross 2016:30). Eftersom själva syftet med utredningstexterna är att bli mottagna som auktoritativt vetande och att de dessutom har en tydlig politisk dimension i sitt utformande blir de för oss intressanta att analysera.

Vår tolkning av SOU-rapporterna

Vår sekundära empiri består av de två senaste SOU-rapporterna, som har behandlat en allmän arbetstidsförkortning. Utredningarna är publicerade år 1996 och år 2002 och har behandlat arbetstidsförkortning kopplat till ett eventuellt införande av 30-timmars arbetsvecka (Arbetslivsinstitutet 2007:13). Utifrån den begränsade tid vi har haft till vårt förfogande har vi valt att begränsa oss till att analysera de två senaste rapporterna på ämnet.

Arbetstidsutredningarna består framförallt av utredare som företräder arbetsgivarsidan, arbetstagsidan samt statliga företrädare. Då vi är intresserade av att undersöka hur staten formulerar en arbetstidsfråga har vi avgränsat oss till själva utredningstexterna i analysen. Vårt syfte är att förstå hur arbetstidsfrågan formuleras vilket innebär att vårt fokus har legat på de delar av rapporterna där förslagen gällande arbetstidsförkortning diskuteras och motiveras. Vid analysen av en utredning har vi tolkat texten som en text hemmahörande i ett större sammanhang. Linn Spross (2016) skriver i sin avhandling att när man studerar formulerandet av en arbetstidsfråga innebär det att man även studerar hur denna fråga förändras i hur den framställs över tid. Precis som Spross så utgår vi således ifrån att de statliga utredningarna inte är isolerade från sin kontext, utan istället hävdar vi att de är ett segment i en politiskt, ekonomisk eller social kontext (Spross 2016:30), som vi kommer att visa i analysen så förändras argumenten i dem över tid. Vårt tillvägagångssätt har följaktligen varit att de placera in texterna i ett sammanhang för att meningen av det skrivna ska bli mer begripligt (ibid:30). Detta för att vår uppsats grundar sig i att undersöka hur arbetstidsförkortning i allmänhet och sex timmars arbetsdag i synnerhet formuleras.

4.4 Val av metod

Vi har valt att analysera vårt material och besvara syfte och frågeställningar genom att göra en diskursanalys av intervjuer. Materialet som analyserades består av intervjuer med politiker i socialnämnden och en tjänsteperson på socialtjänsten från två kommuner som har infört eller kommer införa sex timmars arbetsdag inom respektive socialtjänst. Vår utgångspunkt för denna uppsats är kvalitativ, något som karaktäriseras av att vår kunskapsteoretiska ståndpunkt är tolkningsinriktad och där den sociala verkligheten förstås som dess deltagare upplever den (Bryman 2011:341). En konsekvens av den kvalitativa formen av datainsamling leder, enligt oss, till etiska fördelar då undersökningsspersonerna ofta får ett större inflytande över forskningens inriktning. I synnerhet inom metoden intervju då de intervjuade själva kan vara med och lyfta frågor som de anser vara av vikt.

4.5 Materialinsamling

Som vi skriver ovan kommer vi här redogöra först för urval och bortfall följt av validitet och reliabilitet. Vi kommer sedan gå in på de etiska övervägandena som gjorts samt redogöra för vårt tillvägagångssätt och vår arbetsfördelning. Till sist kommer vi även föra en metoddiskussion.

Urval och bortfall

Vi var tidigt intresserade av en sociologisk ingångsvinkel i det sociala arbetet. I samband med val av ämne publicerades artiklar på löpande band dels om socialtjänstens arbetsvillkor och även olika försök på arbetsplatser runt om i landet med sex timmars arbetsdag. Det var tydligt för oss att det var en fråga som väckte stort intresse i medierna, och även hos oss. Under vår B-uppsats, som vi även skrev tillsammans, utforskade vi den så kallade arbetslinjen och vad som beskrevs som ett riktigt arbete. I vår undersökning ville vi utveckla de arbetslivsfrågor vi lärt känna under vår B-uppsats med konkreta åtgärder som skulle kunna omvälvla samhällets förhållande till sitt arbete. Vi var även intresserade av att undersöka en fråga som av vissa

beskrevs som en lösning på samhällets alla problem medan andra i stort menade att ett införande av sex timmars arbetsdag skulle kunna bli samhällets undergång. Vi förstod direkt att det var till inblandade parter som vi skulle vända oss till, politiker och tjänstepersoner inom förvaltningen.

Vårt urval består av intervjuer med fyra politiker och en tjänsteperson från två kommuner som har haft ett projekt eller har beslutat att införa ett projekt gällande sex timmars arbetsdag inom sin socialtjänst. Urvalet har utgått från undersökningens syfte där fokus har legat på de som varit med i beslutsprocessen kring sex timmars arbetsdag i respektive kommun. Processen gick till genom att vi gjorde en internetsökning på vilka kommuner i landet som hade haft ett sådant projekt. Därefter valde vi ut två kommuner för att sedan leta reda på respektive kommuns medlemmar i socialnämnden och genom kommunernas hemsidor leta reda på deras telefonnummer och mailadress. Vi mailade sedan ett intressebrev (se bilaga 8.1) till samtliga nämndpolitiker där vi förklarade vilka vi var, vårt intresse i frågan samt vårt syfte med studien och där vi bjöd in till samtycke och således delta i en telefonintervju.

För att hitta tjänstepersoner som kunde tänka sig att vara med i vår studie så sökte vi på artiklar som hade skrivits angående försök med sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten. Vi kunde således utstaka vilka kommuner det rörde sig om och genom att dessa artiklar gav oss namn som stod i centrum för försöken kunde vi sedan ta kontakt via telefonväxeln hos respektive kommun. Det har varit en mängd tilltänkta intervjudeltagare som har valt att tacka nej till att medverka i undersökningen. De har framförallt uppgett tidsbrist eller brist på kunskap i ämnet som en anledning till varför de inte ville delta. I samband med detta har vi både i telefon och via mail försökt övertyga dem att överväga att ställa upp för en intervju. Denna påverkan tog sig dock aldrig sådana former att de berörda inte självständigt kunde fatta beslut om att delta eller inte.

Validitet och reliabilitet

Validitet syftar på till vilken grad data representerar verkligheten och kan delas in i två delar; inre och yttre validitet. Inre validitet omfattar matchningen mellan empiri och teori medan extern validitet innefattar undersökningens resultat och dess generaliserbarhet till en större population vilken urvalet plockats från, andra sociala miljöer och situationer (David & Sutton 2011:33). I vår granskning av de intervjuer och SOU-rapporter vi haft till förfogande så

framkommer det mönster av vilka vi som forskare eller författare ger oss själva rätten att bedöma. Vår uppsats har som ambition att påpeka mönster i utsagor från politiskt aktiva och tjänstepersoner som varit inblandade i införandet av sex timmars arbetsdag i respektive kommun. Det är just dessa utsagor som talar och som vi undersöker i vår diskursanalys och vi påstår inte att detta är den samhällsliga diskursen som råder i frågan (Winther Jørgensen & Phillips 2000:19).

Utifrån omfånget av denna uppsats bedömer vi inte att det är realistiskt att generalisera våra resultat. Det har heller aldrig varit vår ansats. Våra resultat är inte nödvändigtvis tillämpbara på andra socialkontor i andra kommuner. Samtidigt anser vi oss se genomgående och återkommande mönster i vilka diskurser som tar plats och behandlas som självklara. Som förhållningssätt till begreppet validitet har vi under arbetets gång försökt anlägga en kritisk syn på vår analys, presentera sitt perspektiv på det undersökta ämnet och de kontroller som gjorts för att motverka selektiv perception och snedvriden tolkning (Kvale & Brinkmann 2009:268). Skulle vi formulerat om vår intervjuguide med andra frågor så skulle vi självklart få andra svar. Det är utifrån de svaren vi sedan tematiserat vår empiri. För att motverka att tematiseringen gjorts utifrån det som passar våra invanda föreställningsramar, vår eventuella förförståelse eller personliga politiska ståndpunkter strävade vi efter att tematiseringen skulle ske var för sig, för att sedan sammanfoga våra tankar. Utöver detta har vi så långt det varit möjligt strävat efter att läsaren ska kunna se hur alla delar av undersökningen har gått till, vilka överväganden som vi har gjort och varför vi har gjort dem.

Reliabilitet innebär huruvida vi mäter det vi uppger oss mäta och till vilken grad det är replikerbart. I vårt material innebär det huruvida intervjufrågorna är ställda på ett sådant sätt att undersökningsspersonen kommer att ge samma svar vid en annan tidpunkt (David & Sutton 2011:220). För oss som forskare har det varit viktigt, i våra intervjuer, att vara noga med användandet av ledande frågor och att vara medveten om när de används. Enligt Kvale och Brinkmann (2009:263-264) kan en oavsiktlig användning av ledande frågor inverka på svaren. Samtidigt som det är fördelaktigt att öka intervjurens resultatens reliabilitet för att motverka slumpmässig subjektivitet så kan ett för stort fokus på reliabiliteten motverka kreativiteten och variationsrikedomen. I intervjuerna har vi hela tiden försökt göra en relevant avvägning mellan reliabilitetens fördelar kontra de negativa effekterna forskningen kan få på

det kreativa. I överlag har alla våra intervjuer följt samma intervjuguide och struktur. Utifrån det har intervjuerna stundtals tagit oväntade former beroende på de intervjuades svar. Vi vill därför hävda att forskningsresultatens innehåll och dess tillförlitlighet är hög. Således menar vi att resultatet av undersökningen skulle bli likartat vid upprepade mätningar, och av andra forskare.

4.6 Etiska överväganden

Vi utgår ifrån de forskningsetiska principer gällande humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning som antogs av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet år 1990 (Vetenskapsrådet 2002) samt framställningskravet. Nedan kommer vi presentera hur vi reflekterat kring dessa teman.

Informationskravet

David och Sutton (2011:52-53) menar att forskning på utbildningsnivå ska ha informerat samtycke. I vissa områden undersöker man ämnen som människor har svårt att förstå fullt ut även om de förklaras utförligt. Det blir en fråga om hur mycket information som krävs för att deltagaren ska anses informerad. Vi mailade därför ut ett samtyckesformulär till samtliga deltagare där forskningens karaktär, kontaktuppgifter till vår handledare, deltagarnas rättigheter och forskarens skyldigheter beskrevs. I början på varje intervju presenterade vi även kortfattat vilka vi är, vad vi ämnade undersöka, att det insamlade materialet inte kommer att användas för något annat syfte än för forskning samt var och hur forskningsresultaten kan komma att publiceras. När vi lämnade information om vad vår studie syftade att undersöka gjorde vi hela tiden en avvägning mellan att dels låta våra intervjudeltagare ha full insyn i vår undersökning och dels, i synnerhet då det är en sådan politisk fråga, att inte färga våra respondenter. Utan att snarare låta dem ha ett öppet sinne och kunna uttrycka sig fritt i frågan.

Samtyckeskravet

Efter att vi skickat ut samtyckesformuläret fick våra intervjudeltagare fick god tid på sig att tänka över sitt deltagande. Inför varje intervju fördes hela tiden en tät dialog mellan oss undersökare och intervjudeltagaren för att ytterligare säkerställa att de var medvetna om vad

intervjun skulle handla om och vilka konsekvenser deras eventuella medverkan skulle föra med sig. Vi menar därför att de fick god tid på sig att tänka igenom beslutet och sedan delta om de så önskade. Vi anser därmed oss själva säkrat en hög grad av samtycke (David & Sutton 2011:52-53). Samtyckesformuläret utformade med hänsyn till Nygren (2012:33), det vill säga att det framkom att deltagaren informerats, fått tillfälle att ställa frågor, fått frågorna besvarade och hur de samtyckte till studien. Under intervjuens gång var vi även noga med att påpeka att deltagarna kunde när som helst under studien avbryta sin medverkan utan någon motivering. Vi ville så långt som möjligt säkerställa att respondenterna upplevde att de självständigt kunde bestämma om, hur länge och på vilka villkor de deltog i undersökningen. Dessutom skulle ett eventuellt avbrytande i sin medverkan inte medföra negativa följder för dem.

Konfidentialitetskravet

Vid kontakten med de tillfrågade intervjupersonerna tänkte vi över vad vi menar med konfidentialitet. Undersökningen berör som sagt två kommuner i Sverige. För de som är intresserade av ämnet och känner till aktuella socialförvaltningar i landet som vill pröva eller har prövat sex timmars arbetsdag så finns det ett begränsat antal valmöjligheter till var de "konfidentiella" deltagarna skulle kunna vara hemmahörande. Vi var därför noga med att påpeka detta i samband med att deltagarna blev tillfrågande. Det är även en fråga om deltagarna kan urskilja varandras utsagor. Intervjuerna skedde en och en, men antalet nämnddeltagare och socialchefer är begränsat i varje kommun. Fastän vi inte nämner några namn eller politisk tillhörighet finns det en reell eventualitet att deltagarna kan komma att bli identifierade. Det var därför viktigt för oss att klargöra att vår ambition är att konfidentialitetsgränsen dras så att ingen utanför intervjun får ta del av personlig information, men att det i bedömningen även låg huruvida en politiskt aktiv redan är allmänt känd och om det kan anses att en granskning mer eller mindre är något man får "räkna med" (David & Sutton 2011:55). Det kan vara värt att nämna att ingen av våra deltagare framhöll att få vara anonym. Däremot framfördes en önskan under en intervju att utelämna ett särskilt nämnt segment i undersökningen, vilket vi har tillgodosett.

Under denna rubrik vill vi även passa på att nämna de källor på vilka beskrivningen av respektive kommuns införande (se avsnitt 4.1) är anonymiserade. Detta görs eftersom titeln till dessa styrdokument avslöjar vilken kommun det rör sig om. Om vi skulle skriva en korrekt

referens så skulle det innebära en röjning av den konfidentialitet vi lovat våra deltagare. Varför vi ändå valt skriva ut dokumentens namn fast med påhittade Ortsnamn är på grund av att vi ansåg det ge en bättre känsla över vilka slags dokument det rör sig om, men eftersom det inte fyller något syfte att innefatta dem i referenslistan är de inte inkluderade där. Om en läsare uppger synnerligen goda skäl för att få se de dokument vi refererar till kommer vi författare rådgöra med deltagarna huruvida de anser det viktigt eller ej att konfidentialiteten de blev utlovade vid studiens början skall kvarstå.

Nyttjandekravet

De uppgifter vi har samlat in om de intervjuade individerna syftar endast till att användas för forskningsändamål. Endast tillsammans med vår handledare har vi diskuterat materialets innehåll. Vilket är något vi även informerat våra respondenter om. Vi ämnar dessutom förstöra det empiriska materialet efter att vår uppsats har blivit godkänd.

Framställningskravet

Enligt Fairclough kan man genom med så kallad kritisk språkmedvetenhet ge människor insikt i vad för sådan diskursiv praktik de deltar i när de använder språk och tar till sig texter. Det är genom en sådan språkmedvetenhet som det går att lära sig vilka begränsningar och som finns i den praktik de rör sig inom samt vilka förändringsmöjligheter som finns. Genom att ta till sig denna analysmetod har man som forskare också ett visst ansvar. Det är viktigt att presentera resultatet på ett sådant sätt så att det är möjligt att de man vill skapa förändring för kan ta till sig det. Gör vi inte det faller i mångt och mycket syftet med undersökningen (ibid:92).

Enligt oss så strävar de vi intervjuat i mångt och mycket för en bättre vardag för samhällets medborgare och de lägger ner mycket tid på att skapa ett bättre samhälle som de tror på. Därför är det vi som forskare som ska hållas ansvariga för den analys vi gjort, inte intervjupersonerna (Winther Jörgensen & Phillips 2000:19). Vi har således inte för avsikt att ställa någon i dålig dager utan genom vår analys rucka på hur sex timmars arbetsdag artikuleras idag och hur det sett ut genom tiden. Därmed behöver vår rapport vara tillgänglig

för de personer vi skriver om. I intervjuerna har det framkommit att deltagarna gärna vill ha del av resultaten. Vi hör historier om politiker som jobbar stenhårt för ett framtida samhälle de vill vara med och skapa. Vår undersökning vill försöka möjliggöra en mer nyanserad och mindre normstyrd syn på arbetstidsfrågan och därför behöver vi också låta de som har beslutanderätt ta del av vad vi kommit fram till. Vi har således i vår undersökning strävat efter att ha ett kritiskt förhållningssätt till vår empiri samtidigt som vi har försökt framställa våra resultat på ett så tillgängligt sätt som möjligt.

4.7 Förförståelse

Att frågan om sex timmars arbetsdag väcker starka känslor är något som vi blev varse om tidigt i utformandet av denna uppsats. Det har blivit tydligt för oss att bara undersöka frågan om sex timmars arbetsdag uppfattas av många som en politisk handling, eller som en av våra kurskamrater uttryckte sig "det skriker Vänsterpartiet om det!". Då vi ställer oss bakom tanken att den samhällsvetenskapliga forskningen ska präglas av transparens vill vi vara tydliga med att vi inte är medlemmar av något politiskt parti, däremot hyser vi starka åsikter om det mesta. Bland annat menar vi att all forskning på något sätt är politisk. Alltifrån val av ämne, till tillvägagångssätt eller slutresultat. På så sätt kan även den här uppsatsen ses som politisk. Vi erkänner villigt att vi skriver i en kontext och ett sammanhang med tät debatt och mycket åsikter vilket kan komma att påverka oss i vårt skrivande och hur läsaren uppfattar texten (Wolanik Boström & Öhlander 2012:96), något som möjligtvis kom i uttryck under det etikseminarium som ovan omnämns. Dock är vårt mål inte att resultatet ska vara en del av en politisk argumentation, även om så ändå kan bli fallet. Det ändamål vi däremot ämnar fylla är att sondera hur beslut tas och på vilka grunder. Något som vi tror får stort utfall för både professionella, klienter och hur samhället uppfattar socialt arbete.

4.8 Tillvägagångssätt och arbetsfördelning

Alla intervjuerna genomfördes tillsammans. Under intervjuerna agerade Jonas Fäldt aktiv intervjuledare och ansvarade för att hålla strukturen i intervjun, medan Jakob Asph Dahlin fokuserade på att ställa följdfrågor samt att föra anteckningar. Efter att alla intervjuerna var avslutade så följde transkribering. Detta för att få ner vår empiri på papper för att sedan kunna urskilja diskurser. Det gav oss också en möjlighet att lyssna igenom på vad som sagts i

intervjuerna. Transkriberingen innebar att vi lyssnade på intervjuerna för att sedan transkribera de delar vi identifierade var mest intressanta vilket är i enlighet med Bryman (2011:432) som menar att intervjuer ofta innehåller delar som är irrelevanta för studien vilket innebär att det är direkt onödigt att behandla dem med en så tidsödande process som transkribering. Utifrån detta fick vi nya perspektiv på arbetet samt att vi kunde urskilja det material vi ansåg mest betydelsefullt. Därefter läste vi båda det transkriberade materialet åtskilda för att sedan återförenas och presentera de områden vi tyckte var mest intressanta för att sedan diskutera fram områden vi kunde enas om var av relevans för vår frågeställning och syfte (Winther Jörgensen & Phillips 2000:84-85).

Vi parade sedan ihop citat för att få kluster med utsagor som uttryckte eller representerade likartade teman. Under denna processen sållade vi även bort kluster som uppstått men som efter närmare granskning framstätt som irrelevanta. De teman vi valde var motstånd, arbetsmiljö och ekonomins betydelse då de passade väl med vår frågeställning. Efter detta kategoriserade vi, vilket innebär att vi skapade struktur i texten. I och med detta så kunde vi koppla teman till vår frågeställning och skapa kategorier till analysen. Vi har under uppsatsens gång för det mesta skrivit tillsammans och hela tiden stött och blött olika tankar med varandra.

Intervjun och intervjuguiden

De intervjuer vi har utfört har haft en semi-strukturerad karaktär, vilket innebär att vi haft en intervjuguide (se bilaga 8.2) med ämnesområden och frågor som ska beröras under intervjun men att intervjudeltagaren fått stort utrymme för att uttrycka sig fritt (David & Sutton 2011:114). Under intervjun använde vi oss av två stycken inspelningsfunktioner. Inspelningen av intervjun fyllde för oss framförallt två funktioner. Dels blev datainsamlingen mer detaljerad och vi kunde använda oss av ordagranna citat. Dessutom gav inspelningsfunktionen oss en mer stabil databas av den transkribering som sedan följde. Vår roll som intervjuledare har varit att ställa inledande frågor för få en naturlig start på våra intervjuer, därefter har vi främst hållit oss till att ställa kärnfrågor som berör de centrala teman som vår studie gäller samt att vara vaksamma på de ämnesområden som intervjudeltagaren berört och ställa följdfrågor för att få djupare förståelse för kärnfrågorna (ibid:115). Intervjuguiden utformades efter en period av inläsning på ämnen så som sex timmars arbetsdag, arbetsmiljön hos socialtjänsten och arbetstidsförkortningens historia i Sverige samt skrivande av de inledande

bitarna av denna uppsats. Detta gjordes först och främst för att ge oss en relativt stabil kunskapsgrund att stå på, dels för att kunna utforma en bra intervjuguide som riktar in sig mot de frågeställningar vi ställt upp och dels för att kunna ge ett så seriöst och kunnigt framträdande som möjligt under intervjuerna (ibid.).

Pilotstudie

Innan vi började med intervjuer i skarpt läge så testkörde vi vår intervjuguide. Detta gjordes på en person med relevant kunskap för vårt forskningsområde genom att individen dels var insatt i politik, i och med studier på statsvetarprogrammet, samt har gedigen arbetserfarenhet med arbete både i Sverige och utomlands. Pilotstudien gav oss insikt i vilka delar av vår intervjuguide som skulle tas bort eller ändras och frågorna blev således satta i en kontext vilket var av betydande roll för i vilken ordning de skulle hamna i den slutgiltiga intervjuguiden samt för att kunna skapa ett så "naturligt" samtal som möjligt.

Telefonintervju

Valet att göra intervjuerna per telefon föreföll självklart. Det är många timmars resa mellan kommunerna vi undersöker och det hade varit oerhört tidsödande att utföra intervjuer på plats. Dessutom visar studier på ringa skillnader mellan telefonintervjuer och intervjuer ansikte mot ansikte (Bryman 2011:432). Telefonintervjuer tillåter oss att enkelt, snabbt och billigt återkomma med fler frågor eller följa upp och utvidga en redan utförd intervju, något vi inte utnyttjade men som ändå fanns att tillgå då vi i våra intervjuer hade som rutin att fråga om en återkoppling var möjlig om några fler frågor skulle uppstå under arbetets gång. Några nackdelar som går att urskönja gäller huruvida till exempel minspel och kroppsspråk hade varit nyttigt att väga in i diskursanalysen, vilket är något som är svårt att göra utan att se intervjupersonen i verkligheten (ibid:433). Detta fick vi erfara genom att det under den första intervjun till en början kändes ovant att inte se personen vi pratade med men var också något som vi snabbt vände oss vid. Vi tvivlar om tiden hade räckt för att analysera kroppsspråk eller om det överhuvudtaget hade bidragit till en skarp analys men måste samtidigt väga in att en sådan bedömning är svår att göra retrospektivt samt inte väger upp för de stora ekonomiska och tidsmässiga hindren det hade inneburit att utföra intervjuerna ansikte mot ansikte.

4.9 Metoddiskussion

Faircloughs kritisk diskursanalys

En aspekt med Faircloughs kritiska diskursanalys innefattar analysen av talarens egna position i det uttalade. Kritik har lyfts kring huruvida människor är i kontroll över en sådan positionering och att det finns vissa osäkerheter i och med en relativ brist på empirisk forskning (Winther Jörgensen & Phillips 2000:94). Vi finner det dock osannolikt att alla våra intervjudeltagare skulle råka uttrycka sig på likartat vis samtidigt som det sagda finns representerat i såväl forskning och SOU-rapporter. Dessvärre har vi under vår analys upplevt den oklarhet som Winther Jörgensen och Phillips (ibid:93) beskriver gällande uppdelningen av den diskursiva och sociala dimensionen. De menar att det inte förs någon ordentlig diskussion vad de båda dimensionerna i praktiken ska innehålla. Detta till trots kan vi med lätthet hävda att vi följt de instruktioner som givits och funnit att det i vårt arbete varit oerhört givande och applicerbart och som vi, med tanke på vårt syfte och frågeställning, hoppas ger läsaren den vägledande handen som behövs i diskursanalysens snåriga skog.

Gällande val av metod ser vi många möjligheter för analysera ledningens utsagor. Att utföra en narrativ analys på våra utsagor hade möjligtvis gett oss en bättre överblick kring själva införandet och vad personerna i ledande ställning såg för möjligheter och motiv. Detta genom att en sådan analys granskar den ordningsföljd elementen i historierna följer, hur de kombinerades, samt de berättarknep som användes för att framställa sin bild av verkligheten (David & Sutton, 2011:299). Den grupp vi undersökte bestod till stor del av politiker, vilka ofta använder sig av berättande i form av historier för att göra en politisk poäng och vars narrativ därför är extra lämpad för analys (ibid:290), men vi anser att den möjliga kontext där intervjupersonerna kommer till tals inte skulle vara förenlig med en sådan metodologi. En narrativ analys fokuserar dessutom främst på själva historieberättandet (ibid:299), något vi inte hade som huvudfokus i denna uppsats utan vi ville också kunna jämföra dagens berättelse med tidigare utsagor.

Reflexivitetsproblemet

Vi måste i vårt metodval även vara uppmärksamma på hur vi i mångt och mycket liknar dem som diskurserna förs emellan. Alla inblandade i studien är svenskar, antingen jobbar med eller studerar sociala frågor, är insatta i politik och socialt arbete. Att på detta vis vara nära en

diskurs skapar också en viss blindhet och risken ökar för att faktiskt vitala delar går oss omärkt förbi då en sådan diskurs för oss är vedertagen (Winter Jørgensen & Phillips 2000:28). Winther Jørgensen och Phillips (2000:29) beskriver reflexivhetsproblemet som den svårigheten forskaren upplever som själv är en del av den kultur hen försöker undersöka och därför ser mycket av det som de försöker undersöka som självklarheter. Detta är något som utmanar Foucaults syn på diskurser då han ansåg att de inte har någon implicit mening utan är transparent för oss läsare (Rabinow & Rose 2003:304). Att acceptera diskurser som transparent och något som "berättar sig självt" tror vi i detta fall är att gå i en fälla då vi misstänker att vi tillsammans med intervjupersonerna också delar de uppfattningar eller diskurser vi vill undersöka. Vi anser dock att reflexivhetsproblemet är en realitet i samtalet och då vi genom våra frågor och vår infallsvinkel är med och skapar den diskurs som vi sedan ska undersöka. En samtalsanalys måste ta hänsyn vartill för roll vi spelar i sammanhanget och i detta fall anser vi oss vara undersökare till vilken intervjupersonen vill dela med sig politiskt korrekta saker och vi finner det osannolikt att intervjupersonerna skulle ha likadana samtal med oss som med sina kollegor eller partners. Det innebär att den diskurs vi får ta del av i intervjuerna är också den vi tillåts ta del av. Med detta sagt betyder det inte att vi inte kan se stoff av en annan diskurs mellan raderna, vilket också är anledningen till varför vi gör denna undersökning.

5. RESULTAT OCH ANALYS

Vi har i vår empiri försökt “ta temperaturen” på den diskurs som omgärdar de personer som drivit fram beslut om sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten och kommer nedan presentera och behandla resultat och analys i enlighet med Faircloughs tredimensionella diskursanalys. Först kommer vi presentera resultatet genom att i textdimensionen lyfta fram de områden som i intervjuerna behandlas mest och som är av störst relevans för vår frågeställning. Det kommer presenteras i form av citat som vi anser vara representativa för ett större batteri av utsagor vi fått ta del av. Sedan kommer vi under diskursdimensionen diskutera och koppla den rådande diskursen till andra diskurser som förs eller förts. Under den sociala dimensionen görs en redogörelse för vilka sorters större sammanhang som diskursen kan vara en del av samt komma att ge upphov till. Slutligen följer sammanfattande slutsatser av analysen.

5.1 Textdimensionen

Vi kommer i analysen av texten utgå från begreppen transitivitet (vad för händelser och begrepp som kopplas till sex timmars arbetsdag) samt modalitet (vilken sanningsgrad det sagda anses ha samt huruvida talaren instämmer). De områden som vi anser tydligast kommit fram är *ekonomins betydelse*, vilken rymmer sex timmars arbetsdag som ett *nyliberalistiskt verktyg* och en *arbetsmiljöfråga* samt *motstånd* som rymmer *avund* och *klasskamp*.

Ekonomins betydelse

I våra intervjuer har ett återkommande tema varit den ekonomiska verklighet som politiken hela tiden tvingas förhålla sig till. Dels har vi fått kommunens begränsade resurser återkommande presenterade för oss. Dels har frågan om sex timmars arbetsdag antingen beskrivits som en fråga med stor ekonomisk vinning eller som en fråga som kommer att kosta samhället stora ekonomiska resurser. Oavsett vilken utgångspunkt våra intervjupersoner haft har vi uppfattat att den ekonomiska rationaliteten varit överskuggad allt annat. Utifrån nämnda begränsade resurser har dessutom införandet av sex timmars arbetsdag, i våra undersökta fall, inte givits några extra ekonomiska resurser. Detta har beskrivits som att arbetet har behövts effektiviseras med utgångspunkten att en större effektivisering på arbetet

leder till mer fritid. Vi har tematiserat dessa strömningar utifrån sex timmars arbetsdag som *ett nyliberalistiskt verktyg* och som en *arbetsmiljöfråga*.

Sex timmars arbetsdag som ett nyliberalistiskt verktyg

Den ekonomiska diskussionen har varit genomgripande i alla de intervjuer vi utfört. Fastän inga ytterligare ekonomiska medel har tillförts projekten har det funnits en vilja hos de vi har intervjuat att lyfta fram ekonomins betydelse, både inom dessa specifika projekt men även kring en eventuell arbetstidsförkortning i samhället generellt. Att man som politiker behöver förhålla sig till det ekonomiska ramverk man besitter är en självklarhet. Med de ekonomiska resurserna man har försöker man styra samhället efter bästa möjliga förmåga. För att få en helhetssyn presenterar vi här ett axplock av citat från våra respondenter:

“Man tittar på det ekonomiskt och ser att det är ett vinnande koncept då blir det svårt för oppositionen eller någon annan att gå emot detta.”

“Grundförutsättningen är att om man ska jobba sex timmar med åtta timmars lön... Då måste man ju fundera över vad man håller på med. Frågan är ju om samhället har råd med det.”

“Arbetsgivaren har ju ett ansvar för att använda skattepengar på ett så klokt och ansvarsfullt sätt som möjligt och då måste man ju se till de här sakerna vi har tittat på. Nämligen att, om det är rimligt att få heldagsbetalt när man inte gör heldag.”

“Att man inte tror att alltså man tror inte på att Sverige skulle överleva helt enkelt. Det skulle bli för stora kostnader.”

Ovanstående citat är exempel där frågan om sex timmars arbetsdag öde bestäms utifrån dess ekonomiska vinning. I vår undersökning framställs ekonomins behov som det absoluta målet. Vi tolkar materialet som att det snarare är ekonomins behov framför medborgarnas behov som lyfts fram som det nödvändigaste och som styr politikens prioriteringar. Till synes ter det sig att behaga de ekonomiska behoven har blivit ett självändamål i sig. Därmed utesluts tanken om vad man kan tänkas göra för politiska förändringar med de ekonomiska resurserna man har till sitt förfogande. Det som kortsiktigt kostar pengar är förknippat med något negativt och det som genererar pengar är positivt och i vårt fall beskrivs frågan om sex timmars arbetsdag till stor del som en åtgärd förknippad med stora kostnader. Utifrån begreppet transitivitet kan

vi se att frågan om sex timmars arbetsdag kopplas ihop med på vilket sätt den bidrar till samhällets ekonomiska utveckling. Detta rinner även ner till hur vi värderar en individs handlingar utifrån om den anses bidra eller vara en kostnad för den gemensamma ekonomin. Där en individs liv till stor del mäts och värderas utifrån ekonomiska termer. En av de politiker vi intervjuade uttrycker sig såhär gällande ett lagstiftat införande av sex timmars arbetsdag:

“Får vi ekonomin som kan klara oss på det så kan vi välja att jobba sex timmar eller åtta timmar eller fem timmar eller...om vi får ekonomin att försörja oss...för någonstans så tror jag inte på att vi ska ha ett samhälle där några försörjer andra.”

Citatet visar på att en individ som arbetar sex timmar om dagen framställs som en person som livnär sig på samhällets välvilja, på de som gör rätt för sig och arbetar åtta timmar om dagen. Det är tydligt att utifrån arbetsmängd anses man vara en bättre eller sämre medborgare och även människa. Denna tankegång kopplar vi till det *utilitaristiska dilemmat*, som är en del av den nyliberala ekonomiska teorin och som handlar om att mäta och värdera handlingar utifrån ekonomiska termer. Det berör i huvudsak två principer. Dessa är hur handlingar ska värderas, antingen genom sitt egenvärde eller den genomgripande samhällsnyttan de ger upphov till samt värdet för individerna. Är det handlingar som ger upphov till den största möjliga lyckan till största möjliga antal som är det eftersträvansvärda, eller är det snarare de som bidrar till den enskilda individens tillfredsställelse (Dellnäs 2002:63). I vår undersökning är det tydligt att de individer som premieras är de som beskrivs förse statskassan med ekonomiska medel snarare än att de kostar samhället pengar. De som skulle arbeta sex timmar om dagen med heltidslön beskrivs som en börda för samhället. Genom att de inte följer samhällets aktuella arbetstidsnorm så tillskrivs de rollen av att vara en belastning för samhället. Just den här tankebanan ser vi även i detta citat:

“Det är det som är problemet, pensionärer kostar mer och mer. De lever längre, sjukvården - de behöver mer vård, medicinsk kostnad och allt som tillkommer. Detta måste räknas med. Vem ska betala det? Pensionärerna är inte arbetsföra, de jobbar inte längre. Även våra barn är en kostnad, en investering kallas det.”

I citatet beskrivs pensionärerna som en grupp som är en belastning för samhället. De kostar samhället pengar och bidrar inte till den gemensamma välfärden. Även barn kan ses som en kostnad, inte minst under utbildningstiden. Men utbildningen ses snarare då som en investering. Detta då man utgår ifrån att när individerna är färdigutbildade så kommer de få

ett välbetalt arbete där en del av inkomsten kommer att gå tillbaka till staten eller kommunen via skattsedeln. Samma koppling görs inte till personer som arbetar sex timmar om dagen. Diskursen präglas således av att våra liv mäts utifrån vissa bestämda uppfattningar kopplade till ekonomi. Där det som är positivt är det som kortsiktigt genererar inkomster till statskassan eller som man tydligt kan koppla till långsiktiga inkomster. Inkomsterna som individer bidrar till statskassan är av stor betydelse. De politiska styrmedlen fyller alltså fortfarande en viktig funktion i synen på det mänskliga värdet. Samtidigt menar Dellnäs (2002:40) att det inom nyliberalismen finns en stark övertygelse om att marknaden är det absolut främsta instrumentet för att fördela resurser och inkomster på. Vilket vi menar leder till en misstro till politikens ingrepp.

Just den starka misstron gentemot statliga ingrepp i ekonomin är ett genomgående tema i våra intervjuer där en politiker här beskriver sin syn på hur diskussionen har förts inom socialnämnden och vilka reaktioner som yttrades där:

“Man tycker att människor ska dra sig i håret, de starkaste ska överleva. De hungriga lejonerna jager bäst. Det är en rent ideologisk fråga och marknaden ska styra.”

Sex timmars arbetsdag beskrivs som en fråga som politikerna och politiken ska undvika. Arbetstiden beskrivs snarare som en fråga som det är upp till marknaden och dess parter att lösa, nästan som ett led i till exempel en löneförhandling. Det sätts en hög tilltro till marknadens betydelse. Så länge marknaden får det spelrum som den behöver kommer den ta rätt beslut. Beslut som vi har visat tidigare sätter ekonomins behov i första hand. En förklaring till detta kan vi finna i Standings (2013:45) tankar om att politikens ställning under de senaste åren varit på reträtt i samhället med målet att ekonomisk tillväxt skulle göra alla rikare. Detta har i sin tur använts som argument för att legitimera en avveckling av skattepolitiken som ett verktyg för omfördelning. Om den ekonomiska tillväxten automatiskt skulle göra alla medborgare rikare och detta sker mest adekvat utan politikens inblandning blir det självklara förhållningssättet för politiker att ta ett steg tillbaka, som vi talar mer om nedan. Vi har i detta kapitlet visat att diskussionen kring införandet av sex timmars arbetsdag till stor del präglas av nyliberalistiska tankegångar kring hur samhället ska formera sig, där den ekonomiska rationaliteten är av yttersta vikt. Vilket rinner ner till att en individs liv till stor del präglas efter dess ekonomiska nytta i samhället samt att marknaden tillåts få stort spelrum, på bekostnad av politikens inblandning, för att gynna den ekonomiska utvecklingen.

Sex timmars arbetsdag som arbetsmiljöfråga

New public management (NPM) är en förvaltningspolitisk organisationsform som bygger på att offentlig förvaltning skulle bli effektivare om den använder samma styrningsinstrument som inom företag (Johansson, Dellgran & Höjer 2015). NPM har i svensk kontext använts som ett verktyg för att uppnå effektivitet och säkerställa viss service åt medborgarna (Blomqvist 2016:39). Vad vi tycker oss märka är hur sex timmars arbetsdag tycks ses som ett medel för att nå denna effektivisering. Den har blivit en del av new public management-andan. I våra intervjuer har arbetsmiljön på socialkontoren generellt framhållits som dålig. Men att göra något åt höga sjukskrivningstal enbart för arbetarnas bästa vore att gå för långt. Det argument som framhålls är framförallt en effektivisering av arbetet. Att arbetare som mår bra också är effektiva tycks vara devisen. En effektivisering uppstår genom att sex timmars arbetsdag får socialsekreterarna att överhuvudtaget orka arbeta samtidigt som den trimmar dem att bli ännu bättre genom att onödiga arbetsmoment skalas bort. Nedan finner vi tre citat som tyder på detta:

“Huvudpoängen var ju om det var ett effektivare arbete att man fick lite mer tid för återhämtning.”

“Det gör att man blir effektivare till vad som är huvuduppdraget...”

“...människor skulle må bättre av att tillbringa mindre tid på en arbetsplats för att kunna arbeta längre...”

När arbetet sker över sex timmar per dag ser våra intervjudeltagare det i mångt och mycket som ett medel att accelerera effektiviteten, att få ut mervärde. Skillnaden vi kan urskilja är huruvida arbetaren ska vara effektiv nu eller efter 65. De som exponeras för sex timmars arbetsdag kopplas här samman med effektivitet. Modaliteten i uttalandena innehar en hög affinitet och oberoende av vem talaren är så är sex timmars arbetsdag kopplat till att det i slutändan kommer gynna “huvuduppdraget” eller att kunna jobba längre upp i åldrarna, eller “arbeta längre”.

Vi vill även här belysa vad för attityd som uttrycks i diskursen kring styrning eller implementering av beslut, i detta fall att införa sex timmars arbetsdag för att komma till bukt med arbetsmiljöproblem. I vårt material kommer det till uttryck på bland annat följande vis:

“...för skulle jag göra det så skulle jag också gå in och detaljstyra och det är inte mitt uppdrag. Mitt uppdrag är att gå in och försöka hålla, ha ett helikopterperspektiv och kunna se... där är det bra... där får man gå in.”

“Så vi har ingen prestige i den här frågan. Vi vill att folk mår bra, att våra brukare har den här servicen som kommunen erbjuder.”

Montin (2004:115) talar om hur denna nya form av styrning är starkt influerad av näringslivet. Betoning ligger bland annat på att medborgaren är kund eller brukare samt att politik separeras från produktion (ibid:116). Citaten talar om ambitionen gällande att ledning av en kommun inte ska gå in och detaljstyra samt att det inte finns någon prestige i frågan, eller inget politiskt särintresse, vars betydelser för en bredare social praktik kommer redogöras för under den sociala dimensionen. Vad vi dock vill lyfta är det distanstagande gentemot sex timmars arbetsdag som kan urskönjas, eftersom sex timmars arbetsdag är det de talar om. Utsagorna har förvisso hög affinitet då talaren instämmer i det sagda och därmed tas det också som en sanning, men om vi istället ser till det uttryckta distanstagandet i frågan så kan det tolkas som om de försöker tvätta bort sin agens, alltså deras ansvar, för införandet av sex timmars arbetsdag (Winther Jørgensen & Phillips 2000:87-88). Detta uppfattar vi rimmar väl med vad vi ovan tar upp gällande den nyliberala politikens ambition att till större grad avveckla politiskt ställningstagande och låta marknaden styra.

Maktens motstånd

I vår undersökning har vi funnit att man inom förvaltningen diskuterat eventuella fördelar och nackdelar med sex timmars arbetsdag. Vi har tematiserat de uttryckta nackdelarna med arbetstidsförkortningen som ett motstånd kring införandet av sex timmars arbetsdag. När vi talar om motstånd så menar vi det som en kraft som ämnar att motverka införandet av sex timmars arbetsdag, och något som vi menar är tvådelat. Det ena kan beskrivas som ett motstånd från kollegor inom samma profession eller liknande professioner, som vi liknar vid ett avund, och har som syfte att förhindra en förändring. Vi har identifierat det som en maktform som närmast fungerar som en relation mellan olika individer och olika grupper utan

någon direkt hierarkisk ordning. Utöver detta menar vi att det finns ett motstånd utifrån en form av hierarkisk maktordning där de ekonomiska och materiella intressena är i fokus. Båda formerna av motstånd innebär en kraft som vill verka stabiliserande och närmast konserverande i sina försök att motsäga sig en arbetstidsförkortning. Vi kommer nedan presentera maktens motstånd utifrån "den genealogiska" Foucault och "den sene" Marx.

Avundets disciplinerande makt

Foucault använde sig av begreppet governmentality när han beskrev den självkorrigerande maktmekanism som blottlägger hur makt inte bara är socialt kontrollerande uppifrån utan upprätthålls också av medlemmar inom gruppen (Pease 2002:140). Vi får gång på gång i våra intervjuer höra hur governmentality verkat för att stävja förändring. Det kan handla om röster från andra politiker, annan personal inom socialtjänsten eller andra kommunalt anställda. Även om arbetsmiljöproblemen varit stora inom socialtjänsten under flera år (se Tham & Meagher 2009 och Astvik & Melin 2013) så är det först under den senaste tiden som ledningen försökt avlasta genom att uppmärksamma sex timmars arbetsdag eller med hjälp av extra personal. Denna insats möter dock motstånd. I fråga om transitivitet går det att utläsa att subjekten 'de som arbetar sex timmars arbetsdag' kopplas till motstånd. En arketyper gällande hur personal inom kommunen vädrar sina åsikter hittar vi här:

"Det blir ju väldigt uppmärksammat...när man börjar prata om sex timmars arbete... då blir det 'varför får dem? Vi har ju också ett jättetungt arbete'. Det blir en sån diskussion, det blir lite synd tycker jag."

I frågan om governmentality lyfts även närmast etiska frågor som vem som ska styra, hur styrning ska gå till samt vad som borde styras över. En vägvisare i hur governmentality fungerar är de rådande normer och värderingar som är representerade av de grupper vi tillhör eller rör oss inom. Genom att ta reda på det kan vi sedan se hur de formar oss till de personer som vi tar oss själva för att vara (Rabinow & Rose 2003:5). Ett typiskt exempel på detta är hur en av de politiker vi intervjuat beskriver hur motståndet kring frågan om sex timmars arbetsdag uttrycker sig:

"Det andra motståndet är det rent avundsjuka. Från andra branscher. Varför ska de jobba sex timmar medan jag ska jobba åtta timmar? Men man säger det inte så. En del

anklagar att dem är lata, en del anklagar att det är dåligt ledarskap. Man hittar på grejer. Efter ett tag man får det bilden att skulle det vara för dem själva så hade det varit jättebra.”

I detta citat är det tydligt att en del av det upplevda motståndet mot sex timmars arbetsdag kommer från arbetstagare från andra branscher som känner sig förfördelade. Genom att paketera om den här tanken om att det är orättvist att de får arbeta sex timmar om dagen medan vi andra tvingas till att fortsatt arbeta långa dagar till att handla om att dem är lata får man diskussionen att fokusera på egenskaper hos de som arbetar sex timmar som bryter mot samhällets värderingar och normer. Att beskrivas som lat i ett samhälle som premierar människor med hög arbetskapacitet och som klarar av en stressfylld tillvaro kan ses som en stark förolämpning och skapar effektivt en känsla av att det är vi mot dem. Vi som gör rätt för oss, tar oss i kragen, går till jobbet och gör våra åtta timmar varje dag och på andra sidan, dem andra. Dem som inte orkar eller kanske inte vill bidra till samhällets gemensamma välfärd. Vi som är den rådande normen och dem, de avvikande.

I våra intervjuer har vi upptäckt hur en för oss på förhand oväntad kraft spelat en stor roll; avund. Motståndarna i de egna leden verkar vara så uppslukade av åttatimmarsnormen att de istället för att bära upp varandra och tillsammans kämpa för förbättrade villkor istället pekar finger och skriker “varför får dem något jag inte får?”. I vår empiri är detta en frekvent återkommande åsikt som yttras av samtliga intervjudeltagare. Resultatet blir således ett maktutövande för att motverka förändring inom de egna leden genom att de som ska reformeras sparkar undan benen för varandra.

Talarna är i form av modalitet inte särskilt instämmande utan pratar om motståndet som en kraft som ligger utanför deras domän och som sker två andra parter emellan. Det artikuleras dock som en sanning och har hög affinitet. Vi kan således dra slutsatsen att våra intervjupersoner rör sig i en diskurs där motstånd från de egna leden är faktiskt förekommande (Winter Jörgensen & Phillips 2000:88).

Den härskande klassens motstånd

Frågan om sex timmars arbetsdag väcker starka känslor. Fastän våra undersökta kommuner inte tillförts ytterligare resurser framställs motståndet mot fenomenet kopplat till ideologi och politik. Med tanke på att arbetstidsförkortning är en fråga som historiskt drivits av partier i syfte att stärka arbetstagarens roll gentemot arbetsgivaren är detta inte konstigt. Enligt

Gustafsson (1983:76) så har den styrande klassen, i ett kapitalistiskt samhälle, monopol på produktionsmedlen vilket skapar en hierarkisk maktfördelning i samhället, vilket är grunden till klassförhållandena och för klasskampen. Samhället präglas således av en ständig maktkamp om de olika resurserna i samhället. På ena sidan kapitalisterna och på andra sidan arbetarna. Att arbetstidsförkortningens vara eller icke vara till stor del beskrivs handla om en kamp mellan de olika klasserna är tydligt i detta citat:

“Alltså jag tror det är en klassfråga... som handlar om vilken typ av arbete du har och vilken typ av klass du hör till och hur du ser på de frågorna. Det handlar om vinst, det handlar om... aktier... det handlar om storkapitalet och... att ... alltså hur ser vi ut, arbetaren, man kan läsa Kapitalet, så förstår man den frågan.”

Citatet är ett typexempel på en tanke som alltid har varit central i fördelningskonflikter; vilken andel av produktionen bör fördelas mellan arbete och kapital (Piketty 2014:47). I vårt material, och som är tydligt i citat, så beroende på vilken klass du tillhör så förväntas du besitta vissa åsikter kring frågan om sex timmars arbetsdag. En individ som skulle kunna kategoriseras som “arbetare” förväntas vara anhängare av en arbetstidsförkortning medan en individ som äger produktionsmedlen “kapitalist” snarare förväntas vara emot ett sådant införande. Kopplat till modalitet kan vi i citatet påvisa att den intervjuade politikern, genom att använda benämningen “tror”, uttrycker sig i en mindre form av säkerhet. Uttryckssättet har en låg grad av affinitet. Således blir inte denna åsikt en direkt sanning, utan snarare en av många andra möjliga sanningar. Genom att beskriva en åsikt som just det och inte som fakta öppnas möjligheten upp för omgivningen att själv göra en tolkning (Winther Jörgensen & Phillips 200:88).

För att förstå politikernas roll i kampen kring de ekonomiska och materiella tillhörigheterna måste vi vidga tanken om att frågan om sex timmars arbetsdag handlar om kapitalägarna mot arbetstagarna. Fördelningen av ägandet av produktionsmedlen ligger till grund för en förvaltningsapparat i form av bland annat en stat (Gustafsson 1983:76). Politikerna i de nämnderna vi har intervjuat manövrerar i den här förvaltningsapparaten och är således en bricka i klasskampen, oavsett politisk tillhörighet. Enligt Davidsson villkoras den borgerliga staten av kapitalistiska produktionsförhållanden. Han menar att den borgerliga staten är djupt förankrad i den samhälleliga logik som uttrycks av kapitalets intressen. Kapitalets själva syfte är att skapa mervärde och staten bör ses som detta syftes politiska form (Davidsson 2015:72). I vårt insamlade material beskrivs ofta kostnaden för arbetstidsförkortningen i relation till

andra åtgärder som anses vara mer akuta för samhället. Det kan handla om att samhällets demografiska utveckling ställer krav på att vi måste reformera pensionssystemet eller att vi av olika anledningar måste öka medborgarnas antal arbetade timmar under en livstid. Orsakerna beskrivs i olika former men har gemensamt att de på ett eller annat sätt gynnar kapitalets intressen. Oavsett vilken anledningen är så kan detta motståndet mot en arbetstidsförkortning ses i ljuset av att staten försöker upprätthålla den rådande maktbalansen i samhället. Så här diskuterar en av våra intervjuade politiker:

“Och människor lever längre. (...) Så den tiden och diskussionen om att förlänga pensionstiden är en svår nöt att knäcka, oavsett regering har samma problem. (...) På något sätt behöver man se över den först om man ska titta på arbetstiden generellt i samhället. Än så länge har man inte löst pensionsfrågan och jag tror inte det är möjligt att lösa arbetstiden, kortare arbetstid.”

I detta citat är modaliteten högre och motståndet formuleras mindre som en åsikt och mer faktabaserat. När frågan om sex timmars arbetsdag formuleras med ett visst innehåll och med vissa egenskaper utesluts automatiskt andra tolkningar (Börjesson & Rehn 2009:84). I synnerhet när det är politiker, som besitter en speciell maktposition i samhället, som reproducerar fakta och åsikter gällande fenomenet. Tankar som sedan implementeras av individer i samhället (Burns 2007:8). Under den sociala dimensionen kommer vi att diskutera vad följderna av detta kan bli.

5.2 Den Diskursiva Dimensionen

Vår ambition är här att sätta analysen av textdimensionen i ett övergripande sammanhang. Efter att vi analyserade resultatet i textdimensionen fann vi att den övergripande diskursen, i alla tematiseringarna, grundar sig i nyliberalismens samhällsanalys. Här anser vi det vara viktigt att påpeka att medan vi i textdimensionen använde oss av nyliberalismens ekonomiska teori i en tematisering kommer vi under denna rubrik analysera våra tematiseringar utifrån nyliberalismen som samhällsteori. Vi beskriver denna mångbottnade och stundtals kontroversiella teori i ett kort kapitel, vilket har tvingat oss att delvis förenkla den. Som samhällsteori utgår vi ifrån dess ekonomiska, politiska och sociala roll i samhället. Under denna rubrik kommer vi att undersöka vilka diskurser som vårt insamlade material vilar på. Det kommer göras genom att granska *interdiskursivitet* i diskursen vi tagit del av, det vill säga

till vilken grad den reproducerar rådande diskurs (diskursordningen) inom området eller använder sig av begrepp från andra diskurser. Som referenspunkt för att kunna bedöma grad av reproduktion kommer vi här använda forskning och de två senaste SOU-rapporterna som behandlar arbetstidsfrågan. Först kommer sedan en redogörelse för de områden där empirin anses ha låg interdiskursivitet. Därefter kommer vi lyfta var vi ser att diskursen i frågan om sex timmars arbetsdag, snarare än reproducerar, använder sig av diskurser från andra områden.

Reproducering av diskurs

Vi kommer nedan redogöra för på vilket sätt den diskurs vi tagit del av genom våra intervjuer reproducerar en redan pågående diskurs. Det kommer göras i relation till statens offentliga utredningar, nyliberalismens arbetsmiljö, nyliberalismens disciplinerande effekt och nyliberalismens borgerliga stat.

Statens offentliga utredningar

Vi kommer här beskriva till vilken grad våra intervjuer reproducerar budskapet i SOU 1996:145 och SOU 2002:49. För att göra det kommer vi göra en egen granskning av rapporterna och lyfta citat där det behövs samt använda oss av Linn Spross avhandling (2016) för att ytterligare stärka våra argument. Vi finner att ekonomisk styrning i frågan kring sex timmars arbetsdag är central i de båda SOU-rapporterna. I fråga om interdiskursivitet så finner vi att den i relation till våra intervjuer är låg, och då i synnerhet gällande ökad produktivitet eller effektivitet. Bland annat i SOU 1996:145 framhålls:

”Ett flertal frågor kvarstår beträffande effekterna av en kortare arbetstid på produktionen, produktiviteten, sysselsättningen, konkurrenskraften, arbetets organisation och välfärden.” (SOU 1996:145:24).

Vidare understryks effektiviteten och produktionsökningens vikt exempelvis senare i samma rapport under en genomgång av försök med kortare arbetstid, i detta fall i form av hur vården använder arbetstidsförkortning:

“...som en effektivisering av organisationen har underlättats och en produktivitetsökning möjliggjorts.” (SOU 1996:145:125).

SOU 2002:49 beskriver liknande tankar om syftet med arbetstidsförkortning:

“... kunna stärka sin ställning på arbetsmarknaden och på så vis öka sitt ekonomiska oberoende.” (SOU 2002:49:20).

Vi kan ovan se att effekter som effektivisering, konkurrenskraft och att öka ekonomiskt oberoende spelar en avgörande roll för bedömningen av arbetstidsförkortningens värde eller att effekterna ska ligga till grund för en sådan bedömning. Gynnar arbetstidsförkortningen ekonomin så är den önskvärd, misslyckas den kan omdömet bli det omvända. Dock visar det sig att SOU-rapporterna även innehåller ledord såsom jämställdhet och hälsa tillsammans med deras granskning av arbetstidsförkortningen. Exempel på när jämställdhet tas upp ser vi här:

“...ses försöket att införa en 30-timmarsvecka med bibehållna löneförmåner som en möjlighet till ökad jämställdhet.” (SOU 1996:145:122).

“Att det finns ett klart samband mellan mäns och kvinnors tid i lönearbete och jämställdhet är lätt att se. Däremot är det inte lika självklart att en arbetstidsförkortning leder till ökad jämställdhet.” (SOU 2002:49:37).

I form av interdiskursivitet är jämställdhet något som våra intervjudeltagare inte tagit hänsyn till i frågan kring sex timmars arbetsdag, även när vi frågat efter det. I de utförda intervjuerna går däremot åsikter kring hälsa att utläsa, som vi påpekar under rubriken “textdimensionen”, hur sex timmars arbetsdag är en del i att kunna bibehålla god hälsa för att kunna arbeta längre upp i åldrarna eller orka med ett stressigt arbetsliv. Ett axplock från SOU-rapporternas utlåtande på temat arbetstid och hälsa låter såhär:

“Vid ett flertal arbetsplatser har den kortare arbetsdagen också medfört en rad positiva hälsoeffekter.” (SOU 1996:145:123).

“På en mer konkret nivå handlar sambanden mellan arbete och hälsa exempelvis om möjligheten att vila och ta igen oss när vi är trötta efter perioder av arbete.” (SOU 2002:49:48-49).

Linn Spross (2016:105) visar hur SOU-rapporterna ändras över tid och där en arbetstidsförkortning gått från att under 1960- och 1970-tal beskrivits som nödvändig och möjlig till att under 1980- och 1990-talet formulerat arbetstidsförkortning som omöjligt och något som skulle hota framtida välfärdsreformer och där utveckling är det samma som ekonomisk utveckling. De SOU-rapporter vi valt att granska stämmer väl in på denna

beskrivning där gränsen för till vilken grad en arbetstidsförkortning är möjlig går där arbetsgivare och samhälle inte behöver betala för den. På dessa punkter finner vi att våra intervjuer innehar en låg interdiskursivitet, det vill säga reproducerar diskursordningen.

Att vår undersökta diskussion hos politiker och tjänstepersoner och SOU-rapporterna liknar varandra är föga förvånande och stämmer väl överens med Foucaults tankar om att stater producerar kunskap i syfte att styra. Kunskapsproduktion, i form av SOU-rapporter, skulle Foucault hävda handlar om att planera och kontrollera samhället genom att hantera dess befolkning (Spross 2016:19). Med hjälp av denna analys kan vi således belysa statens upplevda ansvar i frågan samt vad staten ser som det önskvärda och det möjliga kopplat till arbetstidsförkortning. Här ser vi tydligt att det finns en vilja att reproducera diskursen kopplat till den sedan tidigare benämnda nyliberala samhällsanalysen genom ett fokus på den nyliberala ekonomiska rationaliteten men även kring effektivitet och produktivitet. Sammantaget finner vi att vår empiri i mångt och mycket reproducerar diskursen i de undersökta SOU-rapporterna (1996:145 & 2002:49) och därmed innehar låg interdiskursivitet, med ovan nämnda undantag.

Nyliberalismens arbetsmiljö

Vi får i vårt material ta del av en diskurs där målet effektivisering får helga medlen. Effektiviseras inte verksamheten så utvecklas den inte heller och vi går möjligtvis en bister framtid till mötes. Detta leder till att om en förändring inte kommer i samband med en effektivisering så är den inte värd att göra. Vårt material uppfattar vi bygger på, och reproducerar, en new public management-matris gällande vad kommunal verksamhet ska syssla med, vilka de vänder sig till samt vad ledning ska ha för roll (Montin 2004:111-112). Istället för att socialtjänsten ska vara så tillfredsställande som möjligt för medborgarna så är snarare dess mål att vara så effektiv som möjligt. Vi anser därmed att diskursen har låg diskursivitet och reproducerar rådande diskursordning.

Nyliberalismens disciplinerande effekt

När nyliberalismens tankar om individen i ett samhälle ses som entreprenör för ens egna liv uppstår en individualism präglad av att man är sin egna lyckans smed. Individer reflekterar

över alternativa handlingar och gör sedan välgrundade val utifrån det. Oavsett utkomsten av valen bär man sedan själv ansvar för handlingarna och dess konsekvenser. Individerna blir således helt ansvariga för varje aspekt i sina egna liv (Brown 2003). Vi ser tydligt i vår studie hur individer beskrivs som att de enbart ser till sitt eget bästa. Vilket tar sig i uttryck som; "om inte jag får en arbetstidsförkortning så ska ingen få det". Följderna av detta (eller det inordnande syftet) blir att individer inom området utövar makt på varandra. Det påverkar i sin tur förändring och utveckling. I vår undersökning kan vi visa på att resultatet snarare blir att det vidmakthåller arbetstidsnormen på åtta timmars arbetsdag och har således en konservativ effekt (Rabinow & Rose 2003:303). Brown (2003:3) menar att nyliberalism inte begränsar sig till fri handel, vinstmaximering hos företag och utmaning av välfärden. Den har en marinerande effekt på samhällets medborgare vilket betyder att de tar den för givet och gör den till en del av dem själva vilket är anledningen till varför den gör sig påmind även i sociala interaktioner. Vi uppfattar således att den diskurs vi tagit del av är influerad av en nyliberal diskurs, vilket vi även hävdar är en reproduktion av den rådande diskursordningen.

Nyliberalismens borgerliga stat

I denna analys gör vi ett försök att lyfta diskursen om det motstånd som kopplas till frågan om sex timmars arbetsdag och som kan definieras som en kamp mellan de olika klasserna och deras olika intressen enligt Marx till en nyliberal ekonomisk teori med starka influenser i vår samhällsuppbyggnad. För att nyliberalismens idéer om den fria marknaden och fri handel ska kunna implementeras i samhällslivet ställs höga krav på staten. Dess roll är att forma och tolka sig efter de marknadsmässiga villkoren och utveckla en politisk kultur som definierar medborgare som rationella ekonomiska aktörer i alla områden i livet (Brown 206:694). Enligt Davidsson (2015:72) kan statens roll ses som ett instrumentellt verktyg för den härskande klassen och är således djupt förankrad i den samhälleliga logik som uttrycks av kapitalets intressen.

När den ekonomiska strukturen handlar om att skapa förutsättningar för nyliberalismens tankar och vilja formuleras frågan om sex timmars arbetsdag till att handla om en kamp om produktionsmedlen. Genom att diskutera arbetstidsförkortning utifrån just denna kamp om produktionsmedlen införlivar man således de nyliberala influenserna i samhället. Statens roll blir att skapa förutsättningar för den nyliberala ekonomiska hegemonin och dess utbredning genom samhällets alla nivåer. Harvey (2011) uttrycker liknande tankar och menar att

nyliberalismen bör som ekonomiskt program ses i ljuset av ett klassprojekt med syfte att stärka kapitalets makt. Genom att skapa förutsättningar för nyliberalismens tankar menar vi att man förstärker och upprätthåller kapitalets intressen om ökat mervärde i samhället. Genom den tolkning blir då frågan om sex timmars arbetsdag ännu ett sätt för kapitalet att anpassa och förändra sig, i syfte att skapa mervärde.

Den nya ordningen

Vi kommer nedan redogöra för på vilka punkter vi anser att diskursen inte reproducerar den rådande diskursordningen för att sedan lyfta hur sex timmars arbetsdag kan anses reproducerad eller inte. En arbetstidsförkortning har historiskt artikulats som ett led i arbetarens frigörelse (SfU 1971:4), ett led i ett jämlikt samhälle mellan könen (Furåker 1986:351) och en vänsterfråga i form av solidaritet och minskad miljöpåverkan snarare än tillväxt (Ottosson & Rosengren, 2009b). Även om effektivitet har varit en del i den bedömningsram som funnits i de granskade SOU-rapporterna från 1996 och 2002 så kan vi inte där utläsa samma strävan efter effektivitet som i våra intervjuer. I intervjuerna ser vi istället en diskurs som lägger *mer* vikt vid ekonomisk utveckling eller effektivitet än SOU-rapporterna. Jämfört med vad sex timmars arbetsdag tidigare har betytt och vad det för våra intervjupersoner idag verkar stå för så anser vi därmed att diskursen gällande sex timmars arbetsdag i vårt material har hög interdiskursivitet.

Sett till de ramar som idag finns för att bedriva offentlig verksamhet som omnämns ovan så är det föga förvånande att sex timmars arbetsdag i vårt material fått den betydelse som den har fått och sett till den kontexten så är diskursen kring sex timmars arbetsdag en reproduktion av det rådande nyliberala klimatet. Ser vi däremot vartill sex timmars arbetsdag genom historien betytt så är det en stor skillnad. Beroende på vilken referensram vi lägger kring vårt material så får sex timmars arbetsdag låg eller hög interdiskursivitet.

5.3 Den Sociala Dimensionen

I vår tidigare analys har vi fått ta del av de nyliberala vindarna som svept genom våra intervjuer och uppmärksammat hur det är en reproduktion av en politisk diskurs som håller en ekonomisk aspekt i första rummet. Under detta avsnitt kommer vi presentera hur den

undersökta text- och diskursdimensionen förhåller sig till en social praktik och vad det får för eventuella politiska, sociala och ideologiska konsekvenser. Vi kommer kartlägga hur den ovan nämnda diskursen förhåller sig till den rådande diskursordningen samt vad för sociala och kulturella icke-diskursiva ramar som kan ligga till grund för det diskursklimat vi fått ta del av (Winther Jørgensen & Phillips 2000:90).

Diskursens politiska påverkan

De personer vi intervjuat har givit uttryck för en viss attityd som verkar sätta upp ramen för hur deras arbete ska se ut. Sådana ovan exemplifierade attityder beskriver Montin (2004:117-118) som politikerroller under ett NPM-styre och att de kan anses verklighetsfrånvända. Dels i form av att politiker uppfattar sig som övervakare och där de gör bäst i att ha "ett helikopterperspektiv" så har medborgare tvärtom förväntningar på att politiker med sin politiska påverka samhället och inte hänvisa till tjänstepersoner. Försök att bortdefiniera särintressen (läs prestige) och anse sig enbart förespråka "medborgarnas bästa" framhåller Montin också som orealistiskt. Istället anses politik i praktiken handla om att balansera olika särintressen istället för att påstå sig stå utanför dem.

Lipsky (2010:75) anser att byråkrater, vilket vi menar att intervjudeltagarna är, med allt för lång distans till de personer de har bestämmanderätt över blir alienerade gentemot mänskliga värden i sitt arbete. I vårt fall kan det lyftas hur sex timmars arbetsdag har visat positiva hälsoeffekter samtidigt som socialtjänsten är under hårt tryck. Vi anser att en politikerroll som inte vill driva frågor gällande särintressen snarare får politiker att bli alienerade till det faktiskt implementerade (i detta fall sex timmars arbetsdag) och dess effekter. I våra intervjuer har vi även erfarit hur sex timmars arbetsdag behandlas i ett NPM-klimat och där distanstagande roller och jakt på effektivitet går hand i hand. En sådan effektivitetsjakt riskerar även att alienera de professionella (läs socialsekreterare) från sitt arbete då de grundvärderingar som arbetet vilar på vilt skiljer sig från de effektivitetskrav som drivs (Tummers, Bekkers & Steijn 2009). Något som i vårt specifika fall ytterligare talar för denna alienation, eftersom ungefär nio av tio socialsekreterare är kvinnor (Professioner i Fokus u.å.b), är vad Montin (2004:118) beskriver som underminering av kvinnors deltagande i politiken under ett NPM-styre. Dessa nyare former av politisk styrning och målstyrning

tenderar att i större omfattning tilltala män än kvinnor eftersom när politiker skiljs från konkreta uppdrag, och intar en distanserad roll, så har det visat sig att många skäl till varför kvinnor engagerar sig politiskt också försvinner. Politiken riskerar därmed att bli en än mer manligt dominerad domän än vad den redan är (ibid.).

Vi menar därför att den, i denna diskurs, uttryckta politikerrollen och jakt på effektivitet kan spela en avgörande roll i en eventuell underminering av frågan kring sex timmars arbetsdag. Detta eftersom det dels är en fråga som drivs av politiker som inte närmare bebländar sig med frågan, och därför tar lättare på de positiva mänskliga effekter som vi sett att införande tidigare fört med sig, samt att sex timmars arbetsdag införs tillsammans med krav på effektivitet. För de anställda får effektivitetens ökning tillsammans med politikerrollen bistra konsekvenser för upplevd känsla av utfört arbete och deras politiska engagemang.

Politiska diskursens påverkan

Genom att ha kontroll över hur språket används så har man makt att definiera begrepp och kategorier. Man kan därmed forma och disciplinera diskussionen och kontrollerar således diskursen. När man kontrollerar diskursen kontrollerar man även vad man får prata om men även hur vi tänker kring olika fenomen (Börjesson & Rehn 2009:17-18). I modernistiska samhällsteorier finns det en vilja att lokalisera makten till olika "makteliter" som till exempel politiker som besitter en politisk makt (ibid:119). När politiker, som besitter den här speciella maktpositionen i samhället, uttrycker specifika föreställningar om arbetstidsförkortningen som formats efter nyliberala principer som effektivitet eller som ett sätt att reproducera kapitalistiska intressen så utesluts samtidigt andra sätt att se på arbetstidsförkortning. Som till exempel ett sätt att minska vår produktivitet eller som en jämställdhetsåtgärd. Då föreställningarna presenteras som fakta av politiker och sprids i samhället genom olika kanaler påverkar detta allmänhetens attityder till frågan. I detta skapande och återgivande av en diskursordning har eliterna (politikerna) en central roll att spela, då de utifrån sin maktposition har en stark röst att påverka den allmänna opinionen med. Detta leder i sin tur att föreställningarna förmedlas till aktörer i beslutande positioner som är viktiga i den här frågan, till exempel arbetsgivare (Burns, Machado & Hellgren 2007:8-9). Synen på vad ett införande av sex timmars arbetsdag skulle innebära för en arbetsgivare färgas således av dominerande diskurser i samhället som påverkats av den bild av frågan som bland annat förmedlas via politiker.

5.4 Sammanfattning av analys

Vårt syfte är att undersöka hur införandet av sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten diskuteras bland politiker och tjänstepersoner. Vi har även velat analysera vad som ligger till grund för den undersökta diskussionen och vad för roll den kan komma att spela i en bredare social kontext.

Vår första frågeställning syftar till att undersöka diskursen inom de undersökta kommunerna som infört sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten. Detta har undersökts främst på en textnivå utifrån Faircloughs tredimensionella modell. Vi har i vårt material kommit fram till två huvudsakliga teman som definierar den diskurs vi tagit del av, och som vardera rymmer två undergrupper. De två teman vi urskilt är *ekonomins betydelse*, vilket rymmer sex timmars arbetsdag som ett nyliberalistiskt verktyg och som en arbetsmiljöfråga, samt *maktens motstånd*, som består av avundets disciplinerande makt och den härskande klassens motstånd. Vi menar att diskursen präglas av en nyliberal syn på frågan om sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten vilken ställer en ekonomisk aspekt i första rummet och som vill använda sex timmars arbetsdag för att öka effektiviteten. Samtidigt som det kan urskönjas en verklighet där sex timmars arbetsdag, under ett nyliberalt styre, ges en reell funktion och betydelse genom ökad effektivisering och produktivitet så faller ledning på eget grepp genom att reproducera de rådande klassförhållandena, vilket inte tillåter en frigörelse av arbetarna. Dessutom finns det en konserverande kraft inom de anställda som gör ledningen påmind om att de genom att införa sex timmars arbetsdag kliver utanför rådande arbetstidsnorm och därmed utmanar den accepterade gängse bild som målas upp angående hur en arbetsdag ska se ut.

I den andra frågeställningen jämför vi diskursen vi fått ta del av, genom vårt intervjumaterial, med de två senaste SOU-rapporterna som behandlat arbetstidsfrågan. Detta för att undersöka vad som ligger till grund för den rådande diskursen. Frågeställningen besvaras i vår analys av den diskursiva dimensionen där vårt resultat pekar mot att rådande diskurs i mångt och mycket reproducerar den rådande diskursordningen inom offentlig verksamhet i Sverige. Vi upplever dock att jakten på effektivitet intensifierats och getts ett nytt ansikte genom frågan om sex timmars arbetsdag, vilket är något som inte framkommit i diskursen inom undersökta SOU-rapporter. Vi ser tecken på att nutida politiskt styrda verksamheter, likt socialtjänsten, och som idag präglas av jakt på ekonomisk utveckling och ordning i leden kan finna att periodvis implementera sex timmars arbetsdag är ett ypperligt verktyg för just det ändamålet.

Om vi dock belyser frågan om sex timmars arbetsdag i jämförelse med sin klassiska betydelse, där den snarare varit betingad med arbetarens frigörelse och motstånd mot kapitalet, så är det snarare som natt och dag.

Den avslutande frågeställningen behandlar vad för konsekvenser den undersökta diskursen kan komma att få. I analysen av den sociala dimensionen konstaterar vi att samma förhållningssätt som tillåtit sex timmars arbetsdag att komma upp till ytan är en bidragande del till att också stjälpas den, oberoende av hur positivt försöksperioden än varit, genom att beslutstagande personer avstår från att närmare beblanda sig med frågan. Detta avståndstagande anser vi beror på att sex timmars arbetsdag ses som en fråga som kan stöta ens politiska anseende på lokal nivå. Vi anser således att den diskurs vi tagit del av inte verkar för ett införande av sex timmars arbetsdag då diskursen dels, som nämnt, i sig inte ger sex timmars arbetsdag något nämnvärt värde och dels för att våra intervjudeltagare är en mycket bidragande del i att sätta tonen på en offentlig debatt gällande sex timmars arbetsdag. Något vi menar talar för att det skapar, eller eldar på, en allmän debatt som ser sex timmars arbetsdag ur ett nyliberalt perspektiv.

6 Diskussion

Vår undersöknings syfte har varit att undersöka hur införandet av sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten diskuteras bland politiker och tjänstepersoner i två kommuner. Vi har även velat analysera vad som ligger till grund för den undersökta diskussionen och vad för roll den kan komma att spela i en bredare social kontext. Genom en kritisk diskursanalys, där vår empiri består av intervjuer med individer som har varit med och fattat beslut om sex timmars arbetsdag samt två SOU-rapporter, anser vi att vi har besvarat vår frågeställning. I studien har vi framförallt lyft fram de teman som vi urskilt som diskursens mest betonade. Men som vi tidigare nämnt så utmärks en diskurs lika mycket av det värde som utesluts ur den som det som fixerar den. Vilka utmärkande drag är det då som saknas i diskursen? Sällan har vi fått ta del av de direkt drabbade socialsekreterarna och deras eventuella tankar kring att utföra en arbetstidsförkortning utifrån de nyliberala principer vi har kartlagt. Eller på vilket sätt medborgare som är i behov av socialtjänsten drabbas av att socialsekreterarnas arbetsvillkor effektiviseras och produceras. Med detta till hands och tillsammans med det knapra forskningsläget anser vi därför att vi endast skrapat på ytan gällande sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten. Att stå inför branten till ett sådant utforskat fält anser vi försvårat skapandet och svarandet av syfte och frågeställning. Det är svårt att skapa frågor när det finns så mycket att undersöka samtidigt som man vill ställa de frågor belyser det vi anser är av relevans och som kan skapa förändring. Men vi anser oss kunna hävda att ett litet steg tagits för att bättre kartlägga sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten. Vi vill därför, genom att citera Foucault, säga att vi åtminstone för tillfället gått till vägens ände gällande våra förändringar kring området; vi säger inte det vi säger för att det är något vi bara tror – vi säger det vi säger bara för att det inte längre är något vi bara tror.

Införandet av sex timmars arbetsdag är intressant ur flera perspektiv. Som vi tidigare har visat så har den politiska diskussionen kring sex timmars arbetsdag länge varit i stiltje. Det är snarare privata företag som har sett ekonomiska vinningar i att införa en arbetstidsförkortning. Här sticker våra undersökta projekt kring sex timmars arbetsdag i socialtjänsten ut, då det är kommunala projekt. Vi har i våra efterforskningar upplevt att sex timmars arbetsdag använts som en sista utväg, ett lockbete för att lösa personalfrågan och som ett testprojekt. Faktum är att tidigare forskningsförsök med en arbetstidsmodell om 30 timmar i veckan varit en framgångssaga som i de flesta fall överstigit alla förväntningarna. Ändå benämns alla försök med sex timmars arbetsdag som just *försök* och i skrivande stund har ingen som testat

arbetstidsmodellen återinfört det. Vi misstänker att det krävs annat än forskningsresultat som överträffar alla förväntningar för att arbetstidsförkortningen ska bli permanent. Bakom alla lovord och förhoppningar om en ljus framtid verkar det ligga ett kraftigt motstånd till 30-timmarsveckan. Ett motstånd som vi har klarlagt i vår undersökning.

Medan vi ser att införandet av sex timmars arbetsdag till stor del beskrivs som en fråga om arbetsmiljö ser vi att detta motstånd till stor del handlar om att framställa frågan som en kamp om kapitalet mellan Marx olika klasser. Arbetstidsförkortning som försök hotar till synes inte den makten som gärna ser ett bevarande av åtta timmars dagen. Försökets positiva resultat leder till att frågan om man kan generalisera resultaten till samhället i stort diskuteras. Lösningen blir då att brännmärka frågan som en utopi, som ett slagord som skriks på gatorna på första maj. En annan förklaring kan vara att det finns politiska vinningar att göra när man formulerar frågan om arbetstidsförkortning utifrån en nyliberal ekonomisk princip. Att måla upp en politisk bild där den politiker som är mest "ansvarsfull" är den mest lämpade att styra Sverige är en lösning vi har sett inom svensk politik under lång tid, där den ena politikern efter den andra försöker beskriva sig själv som mest den mest ansvariga. För vem har glömt den före detta moderata finansministern Anders Borgs yttrande om "krona för krona". Ett alternativ kan dock vara att politikerna är så inbäddade i den nyliberala samhällsordningen att de inte märker att en så tydlig arbetskritisk fråga, som sex timmars arbetsdag historiskt har varit, nu formuleras som new public managements yttersta lösning på en effektivitets- och produktivitetsökning.

Vår ambition med uppsatsen har från första början varit att lyfta blicken och försöka skapa perspektiv på vad kategoriseringar kan innebära för den verklighet vi skapar och reproducerar genom vår användning av språket. Vi vill här även påvisa det faktum att ett nyliberalt synsätt gör frågan om sex timmars arbetsdag till "sitt". För likt queer-rörelsens tillbakatagande av begreppet queer, och därmed själv kunna definiera vad begreppet ska innebära, så har sex timmars arbetsdag alltid varit en av vänsterns hjärtefrågor som inneburit att kontra makten över produktionsmedlen och strävan efter ett hållbart samhälle snarare än ett ursinneslöst gasande mot *mervärde*. Vi skulle därför vilja uppmuntra läsare att se sex timmars arbetsdag ur ett annat perspektiv. Där vi ifrågasätter varför sex timmars arbetsdag måste bevisa sig bättre än nuvarande arbetstidsnorm för att bli erkänd. Vi vill även belysa vad frågan om sex timmars arbetsdag historiskt betytt och vi menar att det är hälsosamt att kritisera de krav på ökad effektivitet och den ständiga strävan efter *mer* som vi lever under.

Vid starten av denna uppsats gick vi in med tanken om att sex timmars arbetsdag kommer att diskuteras utifrån begrepp som jämställdhet, hälsa och en miljöaspekt. Istället möttes vi av begrepp som effektivisering och ökad produktion. Till synes kan vilken politisk fråga som helst legitimeras av olika politiska intressen beroende på vilka effekter av reformen man är ute efter. Socialsekreterarna på våra undersökta platser skulle utföra samma arbetsmängd som tidigare, fast på kortare arbetstid. Moroten blev att om arbetaren ökar sin arbetsmängd så erbjuder arbetsgivare mer fritid. Här upplever vi att nyckeln till den nyliberala ekonomiska teorin finns. Skulle man under projektens gång istället anställt personal motsvarande de antal mindre arbetade timmar som utförs på arbetsplatserna hade förmodligen arbetstidsförkortningens andemening och dess resultat blivit helt annorlunda. Vi finner en fascination i hur diskursen om sex timmars arbetsdag, som så ofta förknippas med arbetarens frigörelse från arbetets bojar snarare blivit ett medel för att få arbetarna att arbeta mer effektivt. Det är även intressant att få undersöka vilket intresse den styrande parten prioriterar. Detta upplever vi att vi fått göra till exempel genom att undersöka vilken av ledningens intressen som bär eller brister när det kommer till att ställa kapitalistisk reproduktion och i detta fall effektiviseringen mot varandra. Prioriteras att låta arbetaren vara mer fri och därmed också mer effektiv på kortare tid eller är det viktigare att hålla hen inte fullt lika effektiv men fastkedjad för att inte utmana hegemonin? En sak är säker. Det kommer att bli intressant att följa hur diskursen om sex timmars arbetsdag kommer att förändras och omkonstrueras i framtiden. Framförallt vilka politiska partier som kommer driva frågan och i vilken form.

Slutligen skulle vi vilja slå ett slag för den slags forskning som vi önskar se på området. Vi anser att det finns ett intressant och utforskat landskap mellan de försök med sex timmars arbetsdag som Olsson (1999) och Arbetslivsinstitutet (2007) utfört och de projekt vi fått ta del av. Vi upplever att de två tidigare försöken inte ställt frågan om sex timmars arbetsdag på sin spets då de präglats av inhyrd personal för "förlorade" timmar. Citeringen speglar här den förgivettagna uppfattning som funnits gällande att sex timmars arbetsdag mindre produktiv. De båda forskningsförsöken hade dock hälsoeffekter i fokus, vilket till viss mån försvarar dess agerande. Vi tror dock att positiva hälsoeffekter hade visat sig även med samma arbetsbörda, likt de försök vi undersökt. Vi förespråkar att kommande forskningsförsök i linje med de projekt som förts i Tagliatelle och Botuna kommun. Vi anser att de gett sex timmars arbetsdag det eldprov det verkar behöva i vårt nyliberala arbetsklimat. Vi inser dock att sådan forskning skulle vara svår att bedriva då vi tror det förutsätter en arbetsgrupp som vågar gå emot sin förgivettagna bild av hur en hållbar arbetsdag ser ut. Likväl tror vi att bakom idyllen

och ideologin *sex timmars arbetsdag* så finns det idag oerhörda krav på effektivitet, att inte slösa med skattebetalarnas pengar, flexibilitet och frivillighet. Därför anser vi att debatten kring sex timmars arbetsdag måste ses med nytt ljus, vilket innebär att gå de båda ytterligheterna i debatten till mötes genom att både tala om arbetarens frigörelse och produktivitet.

7 Litteraturförteckning

Akademikerförbundet SSR. (2015): *Kartläggning av socialsekreterare*.

Arbetslivsinstitutet. (2007): *Arbetstidsförkortning och hälsa: försök med sex timmars arbetsdag inom offentlig sektor*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

Arbetsmarknadsdepartementet. (2000): *Kortare arbetstid - för och emot*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Blomqvist, P. (2016): *NPM i välfärdsstaten: hotas universalismen?* Lund: Statsvetenskaplig tidskrift.

Brown, W. (2003): *Neo-liberalism and the End of Liberal Democracy*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Brown, W. (2006): *American Nightmare: Neoliberalism, Neoconservatism, and De-Democratization*. Sage Publications.

Bryman, A. (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Burns, T., Machado, N., Hellgren, Z & Brodin, G. (2007): *Makt, kultur och kontroll över invandrades livsvillkor: Multidimensionella perspektiv på strukturell diskriminering i Sverige*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Börjesson, M. (2003): *Diskurser och konstruktioner: En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

Börjesson, M & Palmblad, E. (2007): *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber AB.

Börjesson, M & Rehn, A. (2009): *Makt*. Malmö: Liber AB.

Davidsson, T. (2015): *Understödet rationalitet: En genealogisk studie av arbetslinjen under kapitalismen*.

Dellnäs, A-C. (2009): *Om ekonomisk imperialism: En studie av Gary S Beckers idéer om humankapital, familj och kriminalitet*. Institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori: Göteborg

Furåker, B. (1986): Towards Increasing Labour Market Flexibility. *Acta Sociologica*, 29 (4), 349-358. DOI: 10.1177/000169938602900406.

Gustafsson, B. (1983): *Marx och marxismen*. Malmö: Gidlunds/Verdandi.

Harvey, D. (2010): *A companion to Marx's capital*. London/New York: Verso.

Harvey, D. (2011): *Kapitalets gåta och kapitalismens kriser*. Hägersten: Tankekraft.

Heinrich, M. (2013): *Introduktion till de tre volymerna av Marx Kapitalet*. Hägersten: Tankekraft.

Hörnqvist, M. (1996): *Foucaults maktanalys*. Stockholm: Carlssons.

Johansson, S., Dellgran, P., Höjer, S. (2015): *Människobehandlande organisationer*. Stockholm: Natur och kultur.

Johansson, I & Liedman, S-E. (1993): *Positivism & marxism*. Göteborg: Daidalos.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lundin, J. (2016, 15 Mars). Hämtad 2016-11-11 från,
<http://www.resume.se/nyheter/artiklar/2016/03/15/gotlandsbyra-infor-sex-timmars-arbetsdag/>

Nationalencyklopedin. Hämtad 2016-10-19 från
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/diskurs>

Olsson, B. (1999): *6-timmars arbetsdag med heltidslön i Stockholms stad: Vad betyder det för personalen, brukarna och ekonomin?* Stockholm: Stockholms universitet.

Företagsekonomiska institutionen.

Ottosson, M. & Rosengren, C. (2009). I nationens intresse: arbetstidsdebatten i Sverige 1918-1921. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 15 (3), 49-64.

Ottosson, M. & Rosengren, C. (2009). Det här är hög standard - Peps, SAF och sextimmarsdagen. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 15 (1), 11-26.

Paulsen, R. (2010): *Arbetsamhället*. Lund: Gleerups.

Persson, I. (2006, 31 oktober). Vad tjänar Sverige på ett nedlagt institut? *Aftonbladet*. Hämtad 2016-11-18, från www.aftonbladet.se/ledare/ledarkronika/ingvarpersson/article10984997.ab

Piketty, T. (2013): *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet*. Stockholm: Karneval Förlag.

Professioner i Fokus (u.å.a). Hämtad 2016-10-15 från,
<http://pifokus.se/socialtjansten/exempel>

Professioner i Fokus (u.å.b). Hämtad 2016-11-24 från,
<http://www.pifokus.se/socialtjansten/diagram>

Rabinow, P. & Rose, N. (2003): *Foucault Today*. New York: New Press.

Rennsam, O. (2013, 19 november). Varför sänktes forskning i världsklass? *Kollega*. Hämtad 2016-11-18, från
<http://www.kollega.se/varfor-sanktes-forskning-i-varldsklass>

Skinner, S. (2002): *Visions of politics. Vol. 1, Regarding method*. Cambridge: Cambridge University Press.

Spross, L. (2016): *Ett välfärdsstatligt dilemma: Statens formuleringar av en arbetstidsfråga 1919–2002*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Standing, G. (2013): *Prekariatet: den nya farliga klassen*. Daidalos: Göteborg.

SfU 1971:4. *Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner om sänkning av den allmänna pensionsåldern*. Tillgänglig: www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/socialforsakringsutskottets-betankande-i_FU01SfU4.

Socialstyrelsen. (2009): *En effektiv socialtjänst: Att fördela resurser och använda dem effektivt*. Edia Västra Aros: Västerås.

SOU 1996:145 *Arbetstid: längd, förläggning och inflytande*.

SOU 2002:49 *Arbetstiden - livets gränser*.

Sundström, J. (2015, 3 juni). Dubbel kostnad för inhyrda socialsekreterare. *SVT*. Hämtad 2016-11-11, från <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/foretag-tjanar-miljoner-pa-socialtjansterna>

Sveriges Kommuner och Landsting. (2015, 26 november). Så styrs en kommun. Hämtad 2016-11-16, från <https://skl.se/demokratiledningstyrning/politiskstyrningfortroendevalda/kommunaltsjalvstyresastyrskommunenochlandstinget/sastyrskommunen.735.html>

TT. (2016, 18 februari). Socialsekreterare mår allt sämre. *Aftonbladet*. Hämtad 2016-11-11, från <http://www.aftonbladet.se/senastenytt/ttnyheter/inrikes/article23741270.ab>

TT. (2016, 30 augusti). Tidsnöd sliter på socialsekreterare. *SVT*. Hämtad 2016-11-11, från <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/tidsnod-sliter-pa-socialsekreterare>

Tummers, L., Bekkers, V. & Steijn, B. (2009). Policy Alienation of Public Professionals. *Public management review*, 11 (5), 685-706. DOI: 10.1080/14719030902798230

Vetenskapsrådet. (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab.

Vänsterpartiet. (2014). *Striden om tiden*. Hämtad 2016-11-18, från <http://www.vansterpartiet.se/assets/Striden-om-tiden-ny.pdf>

Wennberg, J. (2015, 30 juli). Lögnerna om 16 år med sextimmarsdag. *Arbetarbladet*. Hämtad 2016-11-18, från www.arbetarbladet.se/opinion/ledare/lognerna-om-16-ar-med-sextimmarsdag

Winther Jörgensen, M & Phillips, L. (2000): *Diskursanaly som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

8 Bilagor

8.1 Informationsblankett

Informationsblankett för kandidatuppsats

Hej!

Vi heter Jakob Asph och Jonas Fäldt och studerar sjätte terminen på Socionomprogrammet på Göteborgs Universitet. Vi kommer under hösten att skriva vår kandidatuppsats och vi är intresserade av att analysera hur ni införde eller ska införa sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten i er kommun. För att kunna göra detta möjligt skulle vi behöva din hjälp.

Ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta din medverkan. När vi använder materialet från din intervju i vår uppsats kommer vi att aidentifiera intervjun och dina personliga uppgifter kommer helt att utelämnas. Uppgifterna kommer att behandlas konfidentiellt och kommer inte spridas vidare eller användas till något annat syfte än till vår uppsats. Ingen annan än vi som medverkar vid intervjun kommer att ta del av det inspelade intervjumaterialet. Den färdiga uppsatsen kommer att publiceras på Göteborgs Universitets hemsida. Om du önskar så kan vi skicka uppsatsen till dig när den är färdig.

Om du har några frågor till oss om uppsatsen kan du maila oss på xxxxxxxxx@gmail.com.

Om du vill komma i kontakt med vår handledare, Linda Lane på Institutionen för socialt arbete, så kan du maila henne på adressen xxxxxxxxx@socwork.gu.se.

Vänliga hälsningar

Jakob Asph och Jonas Fäldt

8.2 Intervjuguide

Inledande frågor

- Skulle du kunna beskriva dig själv kort och din politiska roll?
- Hur började du på socialtjänsten? / Beskriv din roll inom socialtjänsten. Alt. Beskriv din politiska roll.

Socialtjänsten

1. Vilken roll anser du socialtjänsten fyller för medborgarna?
2. Vad anser du att socialtjänstens uppdrag går ut på idag?
3. Finns det problem inom socialtjänsten?
4. Bör socialtjänsten ändras på något vis?
5. Vilket ansvar anser du dig själv ha när det kommer till socialsekreterares arbetsvillkor?

Politik

6. Vad är din grundinställning till sex timmars arbetsdag?
7. Varför tycker du som du tycker?
8. Vilka olika intressen tycker du finns i frågan kring sex timmars arbetsdag?
9. Varför tror du motståndarna tycker som de tycker?
10. Varför tror du de som är för tycker som de tycker?
11. Tycker du att en minskning av arbetstiden är en viktig fråga?
12. Varför anser du/ni att minskning av arbetstiden är en viktig fråga? *Alternativt:* Varför anser du att minskning av arbetstiden inte är en viktig fråga?

Sex timmars arbetsdag

13. Beskriv bakgrunden till beslutet om införandet av sex timmars arbetsdag.
14. Hur var strategin för att arbeta för ett införande? *Alternativt:* Hur var strategin att motarbeta ett införande?
15. Varför vill/ville ni införa sex timmars arbetsdag? *Alternativt:* Varför ville ni inte?
16. Varför vill/ville ni göra det just inom socialtjänsten?
17. Finns det andra åtgärder än just sex timmars arbetsdag som du tror hade kommit åt problemet bättre?

18. Spelar arbetets karaktär någon roll för ett eventuell införande av sex timmars arbetsdag?
19. Vilka eventuella nackdelar ser du?
20. Vilka eventuella fördelar ser du?

Utkomsten av sex timmars arbetsdag

Till Tagliatelle kommun

21. Vad tror du att arbetstidsförkortningen kommer att leda till?
22. Vad är din förhoppning att arbetstidsförkortningen kommer att leda till? *Alternativt:*
Bästa möjliga situation det kommer leda till?
23. Hur tror du att införandet av sex timmars dagen kommer att förändra arbetsvillkoren för socialsekreterarna?

Till Botuna kommun

24. Vad blev resultatet av sex timmars arbetsdag?
25. Varför avslutade ni projektet?
26. Finns det chans/risk att ni återgår till sex timmars arbetsdag inom socialtjänsten?

Till båda

27. Hur tror du att klienterna påverkades av införandet sex timmars arbetsdag?
28. Vad tänker du om en generell arbetstidsförkortning?